UDİ MUZ

DƏRSEGİRK

4

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu,
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV

AZERBAYCANİ XALGE BİTOV MİLLƏTXOY LİDER

VENERA ANTONOVA

Udi muza zombakala bitov işkʻolxoy 4-ci sinifxoynakʻ

UDİ MUZ

Dərsegirk

© “Təhsil” Nəşriyyat Poliqrafiya MMC

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@tahsilnp.az və **derslik@edu.gov.az**
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

GIRKE BOŞ BAKALOROX

I bul. Təzədən işk'ola

1. Təzədən işk'ola 8
2. Vəzifox 10
3. Atkrıtk'a 14
4. Fikirə p'ap'esp'ala essena śampsun 18
5. Əçik'ala igruşk'ox xoxbakat'an 20
6. Ěšna xod 24

II bul. Elmuxla saal zərəlsuz həyat

1. Elmuxla saal zərəlsuz həyat 30
2. Şikilə běği t'ekst' həzirbsun 32
3. Exlətbala paltarxo 34
4. Zast'avina 42
5. Polisi mayor 48

III bul. Elmuxlatˈoğoy aləm

1. Elmuxlatˈoğoy aləm 58
2. Pərəkəl 60
3. İnjener ermiçəyxo 70
4. Heyvanxo gamluğastˈa 76
5. Oğri mělaxun doğri pişikˈi hekayə 80

IV bul. Təbiətə qˈorişen

1. Oçal nanane 88
2. Karxala ganu 92
3. Arna xod 100
4. Alyonay sərf 104
5. Bulbiqˈi yemiş 112

Əyitluğ 117

Ŭmüxlaxsun

Exlətbsun

Kˈal

Śam

1

bul

Təzədən işkʾola

1 Təzədən işkʹola

2 Vəzifox

3 Atkrıtk'a

4 Fikirə pʹapʹespʹala essena śampsun

5 Əçikʹala igruşkʹox xoxbakatʹan

6 Ěšna xod

Təzədən işkʹola

1

1. Dostʹurxoy suvalxo coğab tadi oşaal şotʹoğoxun sagala exlətbanan.

2. Sunaxun exlətbit'uxun oşa yəye k'anik'ula hetər c'ovakest'uni barada şikilen təgdimat hazırbanan. ESSE-yal śampes banankon.

P'LAN

1. Yəye k'anik'ula mayaz c'ovakest'iyo?
2. Yəye k'anik'ula şuxunez c'ovakest'iyo?
3. Yəye k'anik'ula hetərez c'ovakest'iyo?

- ✓ *Təgdimateynak' şikilxoval laxes banankon.*
- ✓ *Şikilәl zapes banankon.*

Tapşırığa bseynak' q'ayda.

- Ef śam top saal k'onk'ret baksuna fikir tadanan;
- Cümloğo düz həzirbanan;
- Əyitmoğo düz śampanan;
- Cümloğo int'onaśinen düz k'alpseynak' əşeğala znak'urxo (. , ! ?) düz laxanan.

Oq'a tadeśi śamurxoxun exlətbanan:

- ✓ Yəye k'anik'ulast'a efi baki ga;
- ✓ Yəye k'anik'ulast'a vaxun sagala baki amdarxo;
- ✓ Vəxun sagala baki amdarxo efi hik'ə baksunaxun.

Yəye k'anik'ula ef dost'urxoxunnan c'ovakest'esa, şot'oğo saal ef əçipi əçiğo eyex badanan.

Vəzifox

2

Vəzifə ukˈatˈan kˈənan qˈamişaksa?
Vəzifə-sa amdari əşpˈala əşe.
Ay dostˈurxo, pˈoy vən kˈənan fikirbsa? Vəzifə kˈə upsuna?
Vəzifə qˈa borc eyni sa fikirxone?

1. T'ekst'a k'alpanan, t'iya tadalt'oğoxun ef fikirə düz eçanan.

Amdarxoy vŭğ vəzifoxo. Əgər amdaren ke vəzifoğo bes bakain, ketər amdar tam amdare hesabbaksa. Əgər şot'in mot'oğoy sa payane bes baksasa, şo natam amdare hesabbaksa. Əgər sal sunt'u bes tene baksasa, şo amdarxoy cörginaxun c'enesa.

Samci vəzifə şone ki, amdar pis biq'ala əşurxoxun ăxil bakalane. P'ămci vəzifə xeyirlu əşurxo biq'sune. Xibimci vəzifə zılımi q'əst'ə davabsune. Bip'imci vəzifə cəmiyəti boş iz yoldaşxoxun sagala muč'a karxsune. Qomci vəzifə savadi yaq'en taysune. Ŭqumci vəzifə savada hər yəşəst'a yəymişbsuna çalışaksune.

Vŭğumci vəzifə şo upsune ki, amdaren iz bacarbala q'ədər cəmiyəti boş bakala k'anunxo q'orişbsuna çalışakalane.

Mirzə Fətəli Axundzadə

2. Pis biqˈala əşurxo manuva? Şotˈoğo bəğəbi, içoğoy qˈəstˈə bakaltˈoğo śampanan. Misalxoxun əşpˈestˈanan.

Pis əşurxo	*Şaatˈ əşurxo*
əfçiduğsun	*seriluğ*
...	...
...	...

3. Tˈekstˈaxunaslupesbanekon:

A) Amdarxo pis əşurxoxun əxilbseynakˈe śameśe.
B) Tˈekstˈeboşhərsaamdarimütləkbiqˈalavəzifoğoxune exlətesa.
C) Yönurxo tək cavanxo ayide.
D) Yönurxo tək yəşlutˈoğo ayide.

4. Ŭqumci vəzifin boş “savada hər yəşəstˈa yəymişbsun” upsune. Ef fikiren sa işkˈolin tələbinen zombaki biliyə tˈesuntˈoğo hetərə paybes bakon?

5. Tˈekstˈaxunaslu, mani amdara “tam amdar” pes banekon?

6. Sa tələbə kinə efi mani vəzifoxa bu? Ef vəzifoğoxun M.F.Axundzadəy zombala vəzifoğoy arane oşqˈarluğ ananksa? Ef vəzifoğo bes bananksa?

7. Oqˈaxun gisˈ zapˈeśi əyitmoğoy mənin tafotˈa fikirbi upanan.

✓ *Zu bez dostˈaxun <u>borc</u> təngəz extˈi.*
✓ *Vətənə qˈorişbsun bitovtˈoğoy <u>borce</u>.*

8. Əgər sa amdaren me vəzifoğoy sal suntˈu nu bayin, kˈə bakese bakon?

9. T'ekst'axun hər sa vəzifinə kütəyi forminen, hər muxe loxol śampanan.

10. "Beş vəzifə hik'ə?" t'eminen esse śampanan. P'lana əşp'est'anan.

P'LAN

1. Vəzifə hik'ə?
2. Beş běš çurpi vəzifox manuva?
3. Vəzifinə iz q'aydinen bseynak' k'ə bsuna lazım?
4. İçoğoy vəzifinə yöni bala amdarxoxun misal eçanan.
5. Sa tələbə k'inə beş vəzifoğo hetəryan bsa?
6. Nəticə

Atkrıtk'a

3

1. T'ekst'a rolen k'alpanan.

Sa ği Alisa məlimen sa baki əşlə iz piin anek'i. Əyloğoy sunt'in iz girkurxo saal t'etrak'xo sumk'ina bapsuna koruğe aksay. İz sinifi yoldaşaxun köməye çureśi. Ama iz sinifi yoldaşen içu köməy binut c'eri taneśi. Alisa məlim tələbinə ĭša baki, tələbinə girkurxo sumk'ina bapsuna köməyebi:

– Ey sagala girben. Běğa, kakala girkerxo bačanexun, t'etrak'xo isə běš laxain, samalal şaat'e bakon.

Ama me baki əşlə -yoldaşen iz vejinə nu laxsunen, Alisa məlimə gele təsire bi.

Oşa Alisa məlim t'esoğo tələbinə ĭša baki:

– Banekon, kapenney, ama vi sinifi yoldaşen vaxun köməye çuresay. Hesabba hun bĭhi yükə ext'es ten baksa, bitovt'oğonal vi loxol běği c'eri tat'unsa. Va hetəren hisbo?

Alisa məlimen əyloğo ögüt tast'une çureśi. Sağı sinifə lap usume hari. İçuxun, sinifə hema əyel bunesa, şot'oğoynak' atkrıtk'oxe eçeri. Lalan usum xavare haq'i:

–Məlim, morox het'aynak'a?

Məlimen şot'oğoy əyiti coğaba tadinut atkrıtk'ox tələboğo payebi. Tələboğo pine ki, şot'oğoy loxol, hər sunt'in iz s'iya śampeq'at'un. Oşa atkrıtk'oğo girbi gərgürebi oşaal ist'olin loxol lanexi. Alisa məlimen əyloğo pine:

– Ef s'iya śampi atkrıtk'ox bğğəbseynak' vəx xib dəyğə vaxt'ez tast'a. Əyloğon içoğoy s'iya śampi atkrıtk'ox bğğəbseynak' çalışakiyal bakayt'un, hikk'al bes tet'unbaki. Səs-küyal sat'unki. Tadeśi vaxt'al hari tamame baki.

Məlim q'eraz yönəne c'ovaki. Şot'in əyloğo pine:

– Ef sift'ə ext'i atkrıtk'in loxol s'i śam bakalt'u ef sinifi yoldaşa tadanan.

Me dönə məlimen, əyloğo qo dəyğə vaxt'e tadi. Sal p'ğ dəyğa tene c'ovaki əyloğon məlimi pi əşlə bit'un. Hər sa tələbinen, iz s'i iz loxol śam bakala atkrıtk'in bğğəbi içoğoy kiyel ext'undi.

Məlimen tələboğo suvale tadi:

– Het'u görə p'əmci kərəm tadi tapşuruğa samalal irəhətnan bi?

Tələboğon cürbəcür coğabxot'un tadi. Məlimen şot'oğo ŭmŭxlaxi pine:

– Əylox, tək amdar sal sa vədine xoşbəxt bakes batenekon. Əgər xoşbəxt baksun çurnansasa, sun-suna hörmət laxanan, sun-suna ük'en çureśi, sun-sunay q'ayğina çurpanan, sun-sunaxun dostluğ banan. T'evədine xoşbəxtluğa usum bğğəbi, hər şeya nail bakes bakalnan.

2. Alisa məlimə narahat bala əsas səbəb hik'əy?

A) Tələbin t'et'rak'a-girkə sumk'ina laxes nu baksun
B) Əyloğoy dərsə c'əybaksun
C) Sa tələbinen sinifi yoldaşaxun köməy çureğat'an, sinifi yoldaşen şot'o köməy nu tast'un
D) Sinifi boş gele səs-küy baksun

3. Ef fikiren, Alisa məlimen, iz sinifi yoldaşa köməy nu bala tələbinaxun het'aynak' davatenebi?

4. Məlimen eçeri atkrıtk'oğo heqq'ədərəy?

A) sinifə bakala əyloğoy q'ədər
B) hər əyleynak' p'ə dənə
C) bitov sagala 5 dənə
D) Qay kağızvo heqq'ədərə avatet'uniy

5. Het'aynak' əyloğon sift'in dömüş içoğoy atkrıtk'oğo bəğəbes tet'un baki?

A) Vaxt gele male bakey.
B) Hər sunt'in tək iz atkrıtk'inane bəğəbsun çuresay.
C) Atkrıtk'oğoy loxol s'iyurxo śameśiteney.
D) Məlimen atkrıtk'oğo c'app'eney.

6. P'əmci dəfə əyloğon tapşuruğa hema dəyğin boşt'un bi?

A) 5 dəyğə tamam bakat'an
B) 3 dəyğin boş
C) 2 dəyğinaxunal mal vaxt'ast'a
D) Sal bes tet'unbaki.

7. T'abliśin boş c'ovakest'i hissoğo t'ekst'axun aslu śampi çark'est'anan:

SƏBƏB	NƏTİCƏ
Tələbinen iz sinifi yoldaşa köməy binut' c'eri taneśi.	...
...	*Sinifi boş səs-küye əmələ hari, şuk-k'alen tadi tapşuruğa bes tet'un baki.*
Tələboğon içoğoy kiye koft'i at-krıtk'ina şi s'inesa şot'o tat'undi.	...

8. T'ekst'e boş bakala əsas fikirə bəğəbanan.

9. Oq'a tadeśi bavoğoy misalxoxun manu t'ekst'e ideyinaxun tam düze eysa?

1. Tək əməxun səs c'eteneğon.
2. Dost amdari t'ar ğinast'ane çalxesa.
3. Ğeyin əşlə əyc'inə maefa.
4. Zor sagala baksunast'ane.
5. Camaati zor, sele zore.

10. Dost çətinluğa baft'at'an şot'o köməy tast'un het'ay-nak'vacibe

11. Əgər vən sumk'ina girbes nu bakala əylin ganu bakiynaniy oşaal ef sinifi yoldaşen vəx köməy binut c'eri taśiyniy, k'ənan boy? Vəx hetərnan hisboy?

12. Oq'a tadeśi t'eminen esse śampanan.

"Zu saal bezi sinifi yoldaşxo"

P'LAN

1. Zu bezi sinifi yoldaşxo hetərez köməybsa?
2. Zu bezi sinifi yoldaşxo mani vədinez köməy bsa?
3. Əşlin nəticə k'ə baksa?

"Esse śamk'at'an "Atkrıtk'ox" t'ekst'e boşt'an cümlox əşp'est'es banankon."

Q'eyd:

- ✓ Esse śamk'at'an "Atkrıtk'ox" t'ekst'e boşt'an cümlox əşp'est'es banankon;
- ✓ Esseni boş: 10-15 cümlə;
- ✓ Esseni boş "sunsunaxun sagala əşbsun" saal "hörmət" əyitmoğoxun mütlək əşp'est'anan.

Fikirə p'ap'esp'ala essena śampsun

4

Fikirə p'ap'espsun uk'at'an k'ənan q'amişaksa?

Fikirə p'ap'es-psuni p'ə cüro.

Fikirə kütəyi p'ap'espsun

Sa hadisinə yaal hekayinə sunay bač'anexun exlətbsun.

Fikirə p'ap'esp'ala esse śampseynak' oq'a tadeğalt'oğo avabaksune lazım.

- ✓ t'emina c'əknanne (misal., dostluğ);
- ✓ sa hadisə c'ək'esa;
- ✓ hadisin baki vaxt laxesa (c'ək'eśi t'eminaxun aslu);
- ✓ gaal c'ək'esa (c'ək'eśi t'eminaxun aslu);
- ✓ obrazxo görə fikirxo avabakesnanst'a;
- ✓ problemə görə fikirxo avabakesnanst'a;
- ✓ problema həlbsuni yaq'a ak'esnanst'a.

t'ema

esseni s'i

p'roblem

ga

obrazxo

baki əş

obraza görə fikirə avabakest'un

Axırda, p'roblemə həlbsuni yaq'

Misal: **Dostluğ hik'ə upsuna?**

Dostluğ bsun hasand tene. Dostluğ bsun sun-sunay q'ayğina çurpsune, çətin vaxt'urxost'a sun-suna köməybseynak' kul boxost'une. Tadeğala tapşuruğxo arane barabar cöybsune. P'oy hər amdara dost pes banekon? Hələ işk'ola tağalt'uxun běš karxala perevarxo beş tay-tuşxoxun sagala əçiyanne, beş vaxt'urxo c'ovakesyanst'a. İşk'ola tağat'an isə dost'urxoy say gelene baksa.

Dostluğ bseynak' amdarxon gərə sun-suna vębakat'un, sun-suna q'orişbsuna bacarbat'un. Dost'urxoy arane exlətəl bakes banekon. Ama sun-suna bağışlainşbsuna bacarbalayan.

P'ə dost'urxo, q'ari-q'umla oçalxo bakala ganxoxun, boxoy tarapsat'un taysa. İçoğoy arane exlətе baksa. Dost'urxoy sunt'in t'esoğo dost'a sa silləne duğsa. T'esoğo dost'en q'ume loxol "Ən şaat' dost'en za silləne duği" śamene. T'e śama usum muşen taneşt'a.

Şot'oğon içoğoy yaq'a davamt'unbsa. Hari sa mis'ik gölməçinət'un irəst'eysa. Sərinləinşakseynak'cupt'unne göle boş. Sillə laft'i dost'en os'k'alpes nubaksuna görə bateksa. T'esoğo dosten usum içu bonest'a xene boş, batk'ala dost'a çark'esest'a. Xena batk'ala ğaren, menen kala sa ğěne loxol śamene: "Bezi ən şaat' dost'en za çark'esedi".

Bə mo əsil dostluğ upsune.

Dost'e əyibə q'ume loxole śame ki, muşen taşereq'an. Ama şaat' əşlə ğěne loxole śame ki, bitovt'oğon k'alpi içoğoynak' dərsq'at'un ext'i.

Dost'urxoxun mis'ik' p'roblemxo görə dava nu balayan, şot'oğoy mis'ik' sərfurxo bağışlainşalayan. Dost'urxoxun əçipsun, sirurxo arane paypsun, vaxt'urxo sunaxun şaat' c'ovakest'un, dərsurxo sagala həzirbsun lazıme. Dostluğ nu bakiyniy amdari həyat ham ük t'öpěğala, hamal pis əşurxon buye bakoniy. Beşi dost'urxo çureśiyan buq'on.

1. Fikirə p'ap'esp'ala esse śampseynak'.

P'LAN

- *T'ema c'əkp'anan, şot'o s'i tadanan;*
- *C'əkp'i t'eminaxun aslu, ala tadeśi yönen həzirbanan;*
- *P'roblema görə ef fikirə avabakest'anan.*
- *Axırda tadeğala fikirə upanan.*

Əçik'ala igruşk'ox xoxbakat'an

5

1. T'ekst'a rolen k'alpanan. K'alk'at'an int'onaśi-na fikir tadanan.

Ruslanen igruşk'oğoxun əçipsuna gelene çu-resa. Ama şot'ay əçik'ala igruşk'ox bitov xox-bakene. Sunt'ay bule c'eft'e, t'esunt'ay tur butene, sunt'ayal kul butene. Q'eraz sunt'ayal pulat'un c'evk'e. Əçik'ala ma-şinxoy sunt'ay təkəre xoxbake, t'e-sunt'ay çomot'un c'evk'e.

Sa ği Ruslanen p'urumal igruşk'o-ğoxune əçiney. Cup'epi-bineti, əçik'ala igruşk'oğo hər sunt'u sa gala bonesi. Birdən hetərə bakisa, iz tur fırs'eśi bi-neti. Şot'ay ăm q'ac'epi. Usum tik baki hayzeri, ěneka-ěneka nanay t'ŏğŏl taśi iz ăm q'ač'psuna şot'o pine.

Nanan usum şot'ay ămă běneği, avanebaki hikk'al tenebake oşaal arxaine baki. Oşa iz ğara pine:

– Hikk'al tenebakon.

– Hetər hikk'al tenebakon, nana? Zu bisti, bez ăm q'ač'epi.

Nanan iz vejinə nu laxi pine:

– Q'ač'tenek'on, fikir matada. Běğa, vi əçik'ala igruşk'ox bitov xoxbakene. Vi

ăm iz galane. Ama şot'oğoy sunt'ay ăm, t'esunt'ay tur, sunt'ayal bul butene. Şot'oğon ya q'ač'tet'unne, ya ĕnetet'unne yaal haraytet'unne.

– Şorox dirist tet'un ki! Şorox əçik'ala igruşk'oxe!

– Maynen ava? Dirist tet'unsa, het'aynak' dükənəxun haq'at'an mŭqenbaksa? Het'aynak' şot'oğoxun əçinne? Sa fikirba, şinasa va ketər bain, hetəren bakon?

Ruslanen sal me barada fikir tenebey. Şot'in əyit pinut iz əçik'ala igruşk'oğoy t'ŏğŏle taśi oşaal şot'oğoy loxole bĕği. Həgigiyal bitov xoxbakiney. Şo, iz əçik'ala igruşk'oğoynak' gele q'əddare bake.

– Za bağışlainşanan pi – Ruslan areśi iz əçik'ala igruşk'oğoy t'ŏğŏl. Əçik'ala igruşk'oğoy xoxbi hissoğo soğo-soğo q ăveśi bĕğănebi. Oşa çalışebaki şot'oğo düzbane. Sunt'ay kula, t'esunt'ay tura iz gala lavek'i, maşini təkərxo saal çomurxoval iz gala laveki.

Nanan çomoy aranexun şot'ay loxole bĕğsay. Şo gele mŭqey. Axır ki, iz ğaren hər şeya q'amişebaki.

2. T'ekst'axun aslu Ruslani əçik'ala igruşk'oğoy vəziyyət hetərəy?

A) Bitov əçik'ala igruşk'ox t'öpey saal xoxey.
B) Bitov əçik'ala igruşk'ox təzəney.
C) Əçik'ala igruşk'ox qıyo təzəney, qıyo xoxey.
D) Ruslanen şot'oğo q'utin boş q'əşəng t'ak'p'i enefsay.

3. Nanan Ruslani ăme q'ač'bsuna ak'at'an het'aynak' sift'ə iz vejinə tene laxi?

A) Həgigi Ruslani ăme xoxbaksunane fikirbi.
B) Nanan usum fikir tadi Ruslani ăměne běği.
C) Ruslana dərs tast'un saal əçik'ala igruşk'oğoy hala şot'o hisbest'unane çureśi.
D) Əşurxo gele baksuna görə Ruslaneynak' vaxt cöybes tenebaksay.

4. Ruslanen nanay suvalxoxun oşa k'ə q'amişaki?

1. Əçik'ala igruşk'ox dükənə samalal ucuz baksuna
2. Əçik'ala igruşk'oğoxun gele q'əddər baksuna
3. Ăme q'ač'urxoy usum c'ovaki taysuna
4. Əçik'ala igruşk'oğo hörmətə laxsa

5. T'ekst'e axırast'a Ruslanen hik'ə bi?

A) Ěneka otağaxun c'eri taneśi.
B) Əçik'ala igruşk'oğo peyni vedrin boşe boseri.
C) Əçik'ala igruşk'oğoy hissoğo băğăbi oşaal düzbsunane çalışaki.
D) Təzə əçik'ala igruşk'ox haq'sune çureśi.

6. Nanan iz vejinə nu laxsunen ğara het'u q'andırişbsuna çureśi?

7. T'ekst'e boş nanay mŭqbaksuni səbəb hik'əy?

8. T'ekst'axun aslu cümloğoy běš S (seri) yaal Ə (əfçi) śampanan:

1. [ ] Ruslan bitat'an nanan q'ınebi ki, ğare ăm həgigiyal xoxebaki.
2. [ ] Ruslanen əçik'ala igruşk'oğo elmuxsuz hesabsuna görə, şot'oğoxun q'əddərluğe biyo.

3. [ ] Ruslanen iz sərfə q'amişakit'uxun oşa əçik'ala igruşk'oğoxun üzüre ext'i.
4. [ ] Ruslanen iz əçik'ala igruşk'oğo təzədən düzebi.

9. T'ekst'e köməyen mani fikirə p'ap'esbsa?

10. Ef fikiren, əçik'ala igruşk'oğo saal q'eraz şeymoğo yöni efsun het'aynak' vacibe?

11. Ef t'et'rak'a –girkurxo hetərnan efsa? Sa sor hesabbanan ki, girke peroox p'əq'ətbakene, bəzi peroox butene, efi t'et'rak'xo yöni tene. Metər bakat'an ef barada hik'ə fikirbalt'un? Vən ef barada hik'ənan fikirbon?

12. Ketər sa hadisə bakene ki, vən vəx t'esunt'ay ganu laxes bakenan? Əgər beynesa, ke barada exlətbanan oşaal ef dost'urxo zombanan.

13. Ən gele çureğala igruşk'in s'iya śampanan saal şot'o cümlin boş əşbest'anan.

14. "Əgər əçik'ala igruşk'oğon əyitp'es bakiyt'uniy, Ruslana k'ət'un uk'oniy" suvala 6–8 cümlə həzirbi śampanan.

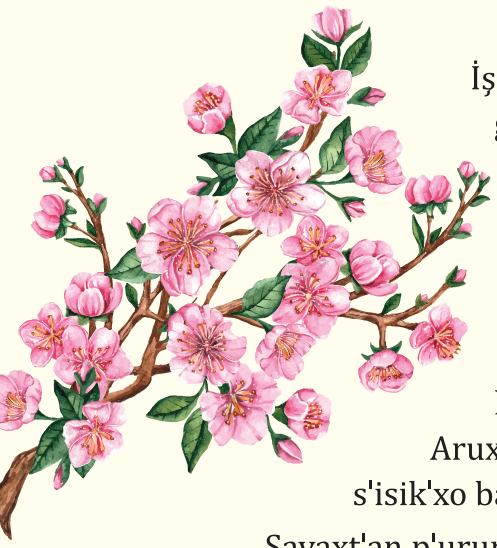
15. Xoxbaki maşini s'iyen Ruslaneynak' sa namak' śampanan.

Šna xod

6

1. T'ekst'a düz k'alpanan.

İşk'olin məlne Alinaxun sagala ěšna xodyan bit'e. Xod hələ gele mis'ik'ey. Hələ təzə xode s'is'ikxon qaypi bareney.

Ama birdən havoox mine baki. Biyə baki ayaz baksane burqi. İşk'olin məlne bakala bitov ěšna xodurxon unk'o yaxun köməyt'un çuresay. Bitov beş sinifi əylox çəşp'əşət'un baft'i. Q'ərarayan hari ki, savaxt'ina śirik çurpi bağçina q'aroğol zap'k'alyan. Bit'i xodurxoxun xeylək t'ağay aruxyanbi. Hərrəminə k'üynen haneq'i. Aruxxon savaxt'ina śirik ayzin loxol işiğe saki. Təzə iz s'isik'xo bari xodurxo me yönen ayazaxun q'orişyanbi.

Savaxt'an p'urumal buruğoy aranexun běğ çərt'epi. Joğulin q'uşurxoy səsurxo hərrəminə śareśeney. Hər şey iz q'aydineney. Xodurxoval ayazen teneduğey.

Qılman İlkin

2. Ěšna xoda mayat'un bit'e?

3. Ěšna xoda şina bit'e?

4. T'ekst'axun aslu hadisoğoy səbəbxo saal nəticoğo düz eçanan:

SƏBƏB	*NƏTİCƏ*
1. Havoox birdən mine baki oşaal ayaze baki.	*a. Hərrəminə k'üynen haneq'i oşaal xodurxo ayazen duğsunaxun çark'est'undi.*
2. Əyloğon xodurxoxun t'ağay aruxt'un bi.	*b. Bitov beş sinifi əylox çəşp'əşət'un baft'i.*
3. Savaxt'an kəyebaki, běğ c'ere.	*c. Joğulin q'uşurxoy mŭq səsurxo hərrəminə śareśeney, hər şey iz q'aydinane baft'i.*

5. T'ekst'axun aslu seri (S) saal əfçi (Ə) fikirxo ak'est'anan.

- ✓ K'üynen ěšna xodurxo ayazaxun q'orişebi. ☐
- ✓ Ost'aar ĭĵen xode s'is'ikxo śinepi. ☐
- ✓ Əyloğon xoda q'orişbseynak' tədbirt'un běği. ☐
- ✓ Əyloğoy biq'i əşurxo bitovt'ay xoşele hari. ☐
- ✓ İşk'olin məlne tək sa ěšna xode buy. ☐

6. Sinifi əyloğoy çəşp'əşə bafst'uni səbəb hik'əy?

A) ost'aar ağla eysun
B) Birdən havoox mibaki, ayaz baksun
C) Bitov xodurxo q'aribaksun
D) ĭĵ eysun

7. T'ekst'e boş əşeğala əyitmoğoy mənoğo q'andırişanan saal şot'oğo ĭša məninen bakala əyitmox bəğəbanan.

çəşp'əşə baf-st'un

q'aroğol zapsun

körpə (xoda aid)

8. Əyloğoy baxçin q'aroğola zapseynak' savaxt'ina śirik işk'ola çurpsunen mani xüsusiyyətxoxune xabar tast'a? Əyloğoy biq'i əşurxo q'iymət tadanan.

9. T'ekst'e boş bakala əsas fikirə bəğəbanan.

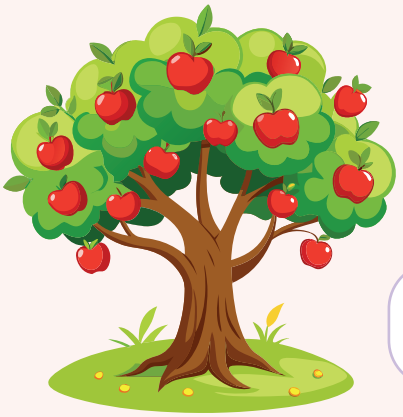
10. O'qa tadeśi bavoğoy misalxoxun manu t'ekst'e ideyinaxun düze eysa?

A) Təbiətə q'orişbsun lazıme.
B) Ehtiyat igidi yaraşuğe.
C) Zor sagala baksunast'ane.
D) Tək sa vardaxun ĭoğul batenekon.

11. T'ekst'e boş *"İşk'olin məlne bakala bitov ĕšna xodurxon unk'on yaxun köməyt'un çuresay"* **cümlinə hetərnan q'amişaksa? Xodurxon, həgigiyal köməy çureśes bat'unkon? Ef fikiren, t'ekst'a śampit'in het'uva nəzərə exst'a?**

12. Cümlinə çark'est'anan.

Ef fikiren, me şikilə "Ĕšna xod" t'ekst'e t'ŏğŏl laxes banekon?

Ho, banekon, şot'aynak' ki .....

Tə, batenekon, şot'aynak' ki ....

13. Ŭmŭxlaxi tˈekstˈaxun aslu suvalxo coğab tadanan.

13.1. Tˈekstˈe boş exlətesa:

A) Xodurxoy cürbəcür irəngen baksunaxun
B) Xodurxoy təbiyətə tadala xeyirəxun
C) Xodurxo cˈələyi dövlət baksunaxun
D) Xodurxo xazali irəngen baksunaxun

13.2. Xodurxon havina mani gazurxontˈun buybsa?

1. Kˈarbon gazen 2. Oksigen gazen 3. Sal sa gazen

13.3. Xode təbiyətə tadala tadala xeyir manuva?

A) Xodaxun kağız exstˈun
B) Xodaxun kˈənesa biqˈseynakˈ materiyalxo exstˈun
C) Xodurxon muşe saal oçali pospsuni běšnəmə haqˈsun
D) Xodurxoy gözəl baksun

13.4. Xodurxoxun hikˈənesa biqˈseynakˈ matˈeriyalxo hetərtˈun əşpˈestˈa?

_____

_____

13.5. Tˈekstˈe köməyen pˈapˈespˈala fikir manuva?

A) Xodurxo bistˈun lazıme.
B) Xodurxo qˈorişbsun lazıme.
C) Xodurxoy hikkˈala xeyir butene.
D) Xodurxo həmişə göyine baksa.

14. *Beş sinifi bitov əylox çəşpˈəşətˈun baftˈi cümlinaxun oşa misˈik dialog həzirbanan.* Dialoga tˈetər həzirbanan ki, şotˈo tˈekstˈe loxol avuzbes bakan.

11
bul

Elmuxla saal zərəlsuz həyat

1 Elmuxla saal zərəlsuz həyat

2 Şikilə běği t'ekst' həzirbsun

3 Exlətbala paltarxo

4 Zast'avina

5 Polisi mayor

Elmuxla saal zərəlsuz həyat

1

1. Yoldaşxoxun sagala “Elmuxla saal zərəlsuz (qˈısuz) həyat” tˈemin barada exlətbanan.

“Dosturxo, vəxun elmuxla saal zərəlsuz həyati barada exlətbalyan.”

“Elmuxla həyat kˈə upsuna?”

“Elmuxla bakseynakˈ kˈə balayan?”

“Zərəlsuz həyat bakseynakˈ kˈə balayan?”

“Zərəlsuz həyat kˈə psuna?”

2. Şikilxoy köməyen mani fikirə pˈapˈesbsa?

?

3. Şikilxo běğanan oşaal şot'oğo fikir tadanan. Ef fikiren, mani şikilxoy boş amdari bədənə zərər tadala ukunxo saal vərdişxono? Şot'oğo, həgigiyal, zərərlu hesabbes banekon?

4. Mani şikilxoy boş düz həyat taşt'unane ak'est'a?

Şikilə běği t'ekst' həzirbsun

2

Şikilə běği t'ekst' həzirbseynak':

Şikilə diqqəten fikire tadesa:	*Amdarxo, şeyşuyxo, ga, hadisə saal q'eraz əlamətxo*
Əsas t'emane c'ək'esa:	*Şikil het'ay barada baksuna q'amişaksun "Şikilen yax k'ə upsuna çuresa?" suvala coğab bağəbsun.*
Vaxt saal gane c'ək'esa:	*Hadisə hevaxt saal maya bakiyo bağəbsun.*
Personajxoy fikirxo:	*Şikilxoy boş bakalorox şuva, hik'ət'un, hik'ət'unbsa saal içoğoy emośiğo q'amişaksun*
Hadisoğoy sunsunay bač'anexun laxesun:	*Ala tadesśi informaśiyoğo əsas ext'i burqsun saal t'ekst'e nəticinə śampsun.*

P'LAN

Belxun	Şikili barada əsas informaśina tast'un.
Bĭyexun	Şikilxoy boş bakala hadisoğo hərtərəflu q'amişaksun.
Axır	Hadisin axır saal efi şot'ay barada fikir.

3 Exlətbala paltarxo

K'alk'alt'uxun běš

1. Ef fikiren, t'ekst'e boş het'uxun exlәteğale?
2. Paltarxon әyitp'es bat'unksa?
3. Ef fikiren, śamk'alen me nağılen mani fikirә p'ap'esbsune çuresa?

1. T'ekst'a rolen saal düz k'alpanan.

Alik'i paltarxon әyitene. Mannandi mәhәtt'әl? “Paltarxon tet'un әyitk'o” nexnan? T'evәdә ŭmŭxlaxanan, bĕğanan hetәrt'un әyite, hik'әt'un әyite.

Alik'en nask'ina c'eq'i sa dönbine boneseri. Nask'i barina laft'i oşaal “ay” haraypsun bineti oq'a. İsә sa fikirbanan, әgәr vĕx ext'i

bosayt'un barin loxol, “ay” tenan uk'oniy? Unank'oniy! Bə Alik'ı paltarxonal ketərt'unbsa. Ho, Alik'en p'əmci nask'inal c'eq'at'an, nask'inen bitov iz zoren ost'aar harayepi: – Za ma bosa! Ma bosa za! Xoinşez bsa, ma bosaaa!

Alik'en urbaşk'ina c'eq'i bosat'an isə urbaşk'inen metəre haraye: – Ay, bisti! Vay, bisti!!!

Hələ şəpşəpxo bosat'an k'ət'unbsa sa ak'iynaniy... p'urannanal harayt'unney: – Ay, çukezśi! Vay çukezśi...

Alik'en şalvaral oq'a saki iz loxolxun çaxč'uxbi c'ovaneksa. Şalvarenal nexe:

– Ay č'ak'ezśi! Vay, č'ak'ezśi! Oy, č'ak'ezśi!

Alik'en k'ravati loxol arśi p'ijaminane lane oşaal baseksa. Paltarxon isə savaxt'ina śirik zozot'unne saal şikətt'unbsa.

Nask'inen xavare haq'sa:

– Me əylə sa q'andırişal, sa əyit uk'alal teno? Het'aynak' yax meq'ədər koruğe tast'a, t'iya – miya bonest'a?!

Q'andırişalal bune, uk'alal bune. – Urbaşk'inen nexe. – Zu ibakezu. Nanan nexe, bavan nexe, kalnan nexe, kalbanal nexe. Ama için şukk'ali əyitə bəteneğsa.

Samci nask'inen pine:

– T'evədə şot'o cəza tast'un lazıme.

Alik' savaxt'an iz ganuxun hayzat'an paltarxo qəveśi oşaal məhətt'əl manedi. İz paltarxoy sacco buteney.

– Aaaa... Bezi paltarxo maya? – Alik'en xavare haq'i. Oşa iz nanane k'alpi: – Ay na! Ay na! Bezi paltarxo maya?

– Q'onşin əyloğo tadoz, – nanan şipc'ənə coğabe tadi.

– Zaynak' təzoroxen haq'e? – Alik' mŭqebaki.

– Tə, tezhaq'e. – Nanan pine.

– Tenhaq'e? – Alik' məhət-t'əle mandi: – T'evədə het'ay-nak' bezi paltarxo t'esunt'oğon tast'a?

– Şorox va lazım tene ki! – nanan pine: – Lazım bakiyniy, şot'oğo t'iya-miya botensoniy. Şot'aynak'al t'esunt'oğo tadalzu. Şot'oğon paltarxo yöni bə-t'unğon.

– Nana, het'aynak'en tast'a axri, həysə zu k'ə lak'az?

– Hunen ava. Mot'o şot'oğo t'iya-miya bosat'an fikirbalanuy.

Qavunaxun əyloğoy səse ey-say. Şot'oğon yaq'a əçit'unney. Alik' isə metər qavuna c'eyes

bateneksay. İz loxol lak'ala hikk'al buteney. Bask'ala paltari boş yaq'a c'eyes batenekoy ki...!

Alik' iz nanay t'ŏğŏl hari, ot'psun pine:

– Nana, ene zu bezi paltarxo oq'a tezbosal.

– Vĕtezu. Şot'aynak' ki, hun ketər vərdişbenu.

– Zu ene kala ğarzu, nana. Əyitez tast'a ki, ene bezi paltarxo t'iya-miya tezbosal, oq'a tezśik'al. Za paltar tada.

– Əgər əyit tanst'asa, paltarxo tazdon. Ama bŏ vi tadi əyitə əməl nubain, vi paltarxo, vi kiyelxun, c'eri t'esunt'ay t'ŏğŏl tağalt'un.

Alik'en əyite tadi, oşaal iz paltarxo t'iya – miya tene boseri. Şot'in iz paltarxo t'ak'bi iz gala lanexi. Paltarxonal ene ya haray tetunpi, ya tet'un t'ot'opi, yaal şikət tet'unbi. Q'əst'en, mŭqŏxun mŏğpsat'un burqi.

Əylox, vănal bĕğanan bĕyin, efi paltarxonal, şəpşəpxonal üşe haray-tet'unne? Bərkəs mŭqŏxun mŏğt'unne?

K'alaxun oşa

Ef fikirxo seri baneki?

2. Paltarxon het'aynak' Alik'ə cəza tast'uni q'ərarat'un hariyo?

A) T'esoğo əyloğoy paltarxo nu baksuna görə
B) Alik'en şot'oğo t'iya – miya bosi, koruğ tast'una görə
C) Nanan şot'oğo os'ksuna eyexun c'evksuna görə
D) Gele bisibaksuna görə

3. Nanan Alik'ə, şot'ay paltarxo q'onşin əyloğo tast'unane pi. Het'aynak'?

A) Paltarxo ene Alik'i teney.
B) Alik'ə ögüti dərs tast'une çuresay.
C) Me paltarxo Alik'ə nu lazımbaksunane fikirbsay.
D) Alik'eynak' samalal q'əşəng saal təzə paltarxo haq'sune çuresay.

4. Ef fikiren, nanan Alik'əxun gelene töhmətbi yoxsa düz əşe biq'i? Ef coğaba q'andırişanan.

5. T'ekst'e axırda mani fikiren Alik'i nanay əyitmoğoxun dərs c'evksunane ak'est'a?

A) Paltarxon burt'unqi şikətbsa.
B) Alik' üşe lapi bask'ala paltarxoy boş yaq'ane c'eri.
C) Paltarxo maya uk'ain tene boseśi, t'ak'p'i iz gala laxeśi.
D) Alik'en iz nanaxun təzə paltare çureśi.

6. T'ekst'e boş əşeśi *ŭmŭxlaxsun* saal *əyit tast'un* əyitmoğoy mənina q'andırişanan saal hər sunt'u cümlin boş əşp'est'anan.

7. Ŭmŭxlaxi t'ekst'axun aslu bakala suvalxo coğab tadanan.

7.1. T'ekst'e boş het'uxuna exlət'esa?

A) Paltarxo həzirbsunaxun
B) Paltarxo təmiz efsunaxun
C) Paltarxo efala ganxoxun
D) Təmizluği q'aydoğoxun

7.2. T'ekst'axun aslu sunay bač'anexun düz eysuna ak'est'anan.

1. Parçoğoxun cürbəcür lapunxot'un həzirbsa.
2. Parçoğoxun paltarxot'un ěbsa.
3. T'uriğoxun parçat'un həzirbsa.
4. T'uriyox cürbəcür materialxoxune həzirbaksa.

7.3. Lapunxo het'aynak'e lazım?

7.4. Ěldala fabrik'a hik'ə?

8. Alikˈ pˈijaminen yaqˈa cˈeriyniy, içu hetərə hisboy? Ef fikiren, cəmiyyəti boş lapunxo qˈaydinen lapsun hetˈaynakˈ vacibe?

9. Əgər ef otağa bakala şeymux *(misal, işkˈolin sumkˈa, girkerxo saal əçikˈala igruşkˈox)* muzal bakaytˈun, vəxun şikət botˈun, yoxsa vəxun irəzitˈun bakon? Hetˈaynakˈ?

Eyex efanan

Bəz vədine bədii əsərxostˈa elmuxsuz bakaltˈoğon elmuxla bakaltˈoğo larik əyittˈunne. Motˈo içan içoğo çalxestˈuntˈun nexe.

10. T'ekst'e boşt'an içan içoğo çalxest'unaxun 2 misal śampanan.

11. Tadeśi əyitmoğo geleluğa əşp'est'anan.

paltar, turinq'av, nask'i, urbaşk'a, şalvar, torok'al

Misal: *paltar* ⟶ *paltarxo*

12. Ams'i ganxo düz eğala əyitmox avuzbi cümloğo tamambanan.

Efi ___ xibimci et'ajane baksa.
Bülbülxoy ___ hərrəminə yəymişakene. Edik'en ___ yönbəri şk'afa girebi. Turinq'avxoy say ___ . Nanan xuyəreynak' ___ paltare haq'i. Zu bezi ___ dost'a peşk'əşez tadi.

13. T'oçk'oğoy ganu əyitəxun düz eğala əyiti axıra laxi śampanan. ***Paltar*** əyitə badalbala hissoğoy oq'axun gis' zapanan.

Paltar... garderobi boş suruk'p'et'un. Paltar... ülməyə ězbi. Nanan haq'i paltar... mŭq-mŭq tamaşazbi. Zu paltar... ütüzbi. Paltar... loxol ləkəne buy. Paltar... q'əşəng adesay.

14. "Lapunxo het'aynak' təmiz saal q'aydinen efsune lazım?" suvala 5–7 cümlinen coğab śampanan.

Zast'avina

4

1. T'ekst'a int'onaśinen k'alpanan.

Sa ği Seranuşen q'a Andreyen içoğoy kalba pit'un:

– Kalba, yax maraxlu baki sa əşləxun exlətba.

Kalba samal fikirəne taśi oşaal bureqi exlətə. Şot'in, baki sa hadisinə iz nəvoğoynak' bureqi exlətbsa.

Nicat iz xunçi Nigaraxun q'onşi aizexun, kalnay k'oyat'un taysay. Biyəne baksay. Şot'oğoy yaq' c'ələyexune c'ovaksay. C'ələy şip' saal bainq'ey. Birdən əyloğon xışıltin səst'un ibaki. Şorox boçu sa ləmbin boş baśi c'ap't'un baksa. Me vədine ləmbinəxun xeylək aralu bakala

xodaxun sa nu çalxala amdari śiysunat'un ak'i. Hat'e amdar aizi tərəf taysane burqi.

Nicaten şipc'ənə Nigara pine: “Hun sərhədçiğoy t'ŏğŏl t'it'a, xabar tada. Zu isə yad amdara güdmişoz”.

Nigar ehtiyaten zast'avinaçe taśi. Nicaten isə xoresun – xoresun yad amdari bač'anexun izləinbsane burqi. Şot'o sa dəyğəl iz piyexun tene açesbi. Yad amdar sərhədə ĭša p'ap'i sa gala çurepi. Xodin tume kašp'i hik'ənesa oçalaxebi.

Samal oşa sərhədçiyox hart'un, yad amdara bit'unq'i.

Əyloğon dirbaşluğ ak'est'una görə içoğo diristbakat'un pi, toyexlu peşk'əşt'un tadi.

Kalban iz exlətə çark'esedi. Əyloğon içoğoy kalban içoğo maraxlu hadisinə exlətbit'uxun oşa, kalba diristbakat'un pi.

2. Ef fikiren, kalban nəvoğo me hadisinə exlətbsuni məna hikˈəy? Şotˈin me tˈekstˈe köməyen mani şaatˈ tərəfi barada exlətbsune çureśi?

3. Hetˈaynakˈ Nicat yad amdaraxun şüpələinşebaki?

4. Mani hadisinen Nicati şüpoğo ostˈaarebi?

5. Tˈekstˈaxun aslu tˈabliśina śampi çarkˈestˈanan.

SƏBƏB	*NƏTİCƏ*
...	*Nicat ləmbin bačˈane cˈapˈebaki.*
Nigar zastˈavuinane taśi.	...
Nicaten yad amdara izləinşebi.	...
...	*Yad amdar biqˈeśi.*

6. Tˈekstˈaxun aslu əyloğoy xəsiyyətxo upanan.

7. T'ekst'e köməyen əyloğost'a mani vacib xəsiyəte əmələ eysa?

1. *Bacarağ*
2. *Usum q'ərər tast'un*
3. *Ost'aar t'ist'un*
4. *Diggəten baksun*
5. *Savadlu baksun*
6. *Ayeğ baksun*
7. *Pulqayluğ*

8. T'ekst'e boş əsas fikir hik'ə?

9. *Zahman* saal *zahmançi* əyitmoğoy mənina q'andırişanan. Me əyitmoğo cümlin boş əşbest'anan.

10. Əyitmoğoy əks mənina upanan.

Yad → ?

Taysun → ?

Bainq'luğ → ?

Biyəsin → ?

Şip → ?

11. T'ekst'axun aslu şikilxo sunay bač'anexun bəğəbi laxanan.

A.

B.

C.

D.

E.

12. Tadeśi əyitmoğo saal sunaxun ğaçəyitmoğo śampanan, sa hemara cümlin boş əşbest'anan.

əsk'ər, əsk'əri bacarağ, vətən, çuresun,
c'ələy, boçu c'ələy, taysun, κ'oya taysun,
ehtiyatt'u hərəkət bsun, vətənə çuresun.

13. Cümlinə çark'est'anan. T'eyin t'ağayna ef fikirxo śampanan.

Zu Nicati gala bakiyziy, ...

Polisi mayor

5

1. T'ekst'a düz k'alpanan.

I

Beş işk'olin t'öğöl oçali oq'axun turin c'ovakala yaq'o. Həmişə t'eyin c'ovaki dərsəz taysa. Ama bezi sinifi yoldaşxoy bəziyorox sal savədine oçali oq'axun c'ovaki tağala yaq'axun əşbestet'unst'a. T'ist'un yaq'e me tərəfəxun t'e tərəft'un c'ovaksa. Xavar haq'at'anal, next'un ki, işk'ola c'əyyənbaksa.

Sa ği işk'ola tağat'an Valerikə q'a Edonaz irəsthari. Valeriken zaxun xavare haq'i:

– Hun hələ oçali oq'axunen c'ovaksa?

– Zu, adi, q'aydoğoz əməlbsa.

– Q'aydoğo əməl bala běğanan, – Edonen məzələinşaksun, axšumk'a pine.

Cöyyanbaki... Şorox t'ist'un tat'unśi işk'ola.

İşk'olin běš xeylək amdare topbakey. Ĭša-

lainşakat'an Edoni ağsağlainş-bsunaz ak'i. Ma upa, yaq'a t'ist'un c'ovakat'an iz tur bet'oni börinə laft'i, bitene. Unk'on iz tur č'ak'eśene. Samal oşa p'ə yaqe polise ak'eśi.

Zəng duğesuna görə yan kapi tayanśi sinifə.

Məlimen pine ki, yaq'e polisi əməkdaşxoxun iclas bakale. İşk'olin kala iclasi zal ǰomo śirik buyey. İclas burqeśi. Direkt'oren q'onağxo usumnan hare pi, şot'oğoy eysuni məninə avabake-sedi. Oşa əyitə tanedi polisi mayora. Şot'in bureqi əyitbsa:

– Əylox, vəx bitova sa suval tadoz. Xahişez bsa, düz coğab tadanan ... Turin oçali oq'axun şu tene c'ovaksasa, ef kula alabanan.

T'iya bakalt'oğoy boşt'an 25-30 tanen içoğoy kula alat'unbi. Mayoren iz exləti t'ağaynane pi:

– Əylox, vən hər ği risknan bsa. Q'amiş tenan baksa ki, əmurxo, turmoğo, ef həyatal açezbes banankon. Zu vəx əyluğast'a bez bel hari sa hadisinə exlətboz.

Ef fikiren, polisi əşbalen əyloğo het'aynak' iz bel hari əşlə exlətbale?

2. Şikilxo diggəten běğanan oşaal şot'oğo fikir tadanan. C'ovakala ganxoy arane oşq'ardala k'ənesa bune? P'oy şot'oğoy arane tafot hik'ə? C'ovakala ganxoy köməy hik'ə?

3. Ef fikiren, het'aynak' Valerik'en q'a Edonen oçali oq'axun c'ovakala ganu əşbestet'unst'a?

A) Şot'oğon oçali oq'axun c'ovakala ga maya tet'un avay.
B) Oçali oq'axun c'ovakala ga əxil baksuna mənət'unbsay.
C) Yaq' əxil baksuna mənət'unbsay.
D) İşk'ola c'əybaksuna mənət'unbsay.

4. Polisi mayori işk'ola eysuni əsas mənə k'ə bake?

A) Edona cəza tast'un
B) Oçali oq'axun c'ovakala ganxoy saya avuzbseynak' xavarhaq'sun
C) Tələboğo hərtərəflu zombsun
D) Hadisin səbəbə zombaksun

5. T'ekst'axun aslu fikirxoy soğo sərfe:

A) Polisi mayor tələboğoxun işk'olin iclasi zale boş irəst'un-eysa.
B) Mayori suvala bitovt'oğon coğabt'un tadi.
C) Polisi mayori işk'ola eysuni əsas məksəd tələboğo yaq'e hərəkəti q'aydoğo əməl bsuni xeyirxo q'andırişbsuney.
D) Tədbirə işk'oli bitov tələboox baket'un.

6. Edoni q'a Valerik'i yaq'e hərəkəti q'aydoğo əməl nu bsunen hik'ə bakes bakon?

A) Hər ği dərsə c'əyt'un bakon.
B) Xata haq'es bat'unkon,
C) Edonaxun iz dostluğ çarek'on.
D) Şot'oğon cəza haq'es bat'unkon.

7. T'ekst'axun aslu "Xatasuz q'aydoğo əməl balayan" fikirə hetərnan subutbon?

A) Q'aydoğo əməl bsunen yax nu yaq'běğala bədbəxt hadisi-naxun q'orişebsa.
B) Q'aydoox tək kalat'oğoynak' vacibe.
C) Q'aydoox tək işk'ola tağala əyloğoynak'e.
D) Bəz vədine q'aydoğo əməl bsune lazım.

8. Əgər vən t'e ğare gala bakiynaniy, yaq'a t'ist'un çureğala Edona q'a Valerikə k'ənan uk'oniy?

A) Zu tazsa, hun k'ə çurensa ba.
B) Usumbaka, maşin eğamin t'it'en.
C) Sa hema saniyin dərden vi həyata risk'a ma bosa, tağen oçali oq'axun c'ovaken.
D) Polis eyes banekon, ehtiyatlu baka.

✓ *C'ək'bi coğaba q'andırişanan.*

II

Vŭğumci sinifəz k'aley. Sp'ort'axunez məşq'ul baksay, t'ist'unaxun rayoni çemp'ional bakezuy. Həmişə yaq'e hərəkəti q'aydoğo əmələzbsay. Sa ği yaq'ez c'ovaksay. Me vədine sfet'afori č'oč'a işiğ bəc'ük'eśi. Bězği ki, yaq'a tək sa maşine bu. “İrəhət c'ovakes bazkon”, - fikirbsun tazśi. Yaq'e bĭyex p'ap'at'an unk'on şinasa za çooq'a saneki. Hayst'unez çureśi, tezbaki. Saal bolinśinaz zal hari. Bezi hər ga q'ačeney. Q'ač'axun haraypsaz burqi. Za q'ač'bot'ala bĕkt'un duği. P'ə ği oşa q'amişezbaki ki, za maşinene duğe. Turmux saal kulmoğoy soğo xoxbakeney. Bezi naxışen əşbeney ki, za malicə bala doxt'urxo saal medsest'rox içoğoy əşlə şaat' avabakalxoney. Bezi malicinen gele boxoye zapi.

Bolinśina düz 11 xaş basezk'i. Bezi dost'urxo, q'oomxo usun-usum za lafst'at'un eysay. Ama beş k'ojeynak', işk'oleynak' gele t'arixmişakezuy. Mis'ik sa sərfe koruğaz zap'ey. Hələ bava-nanay c'ovakest'i əzabxo əyiten pi çark'est'ala şey tene.

Za əyitez tade ki, q'olaybakaz, tam badalbakoz, boxoy vaxt işk'ola nu taysuna görə bezi sinifə k'alpes tezbakal.

Təzə sinifi yoldaşxoxun ĭša bakes bazki. Gele çalışezbaksay ki, əyloğoxun qoş ma mandaz. Vuyumci sinifə bakat'an q'əraraz hari ki, mütlək yaq'e polis bakoz.

Vuyumci sinifə dim qoyen çarezk'i oşaal Polis Ak'ademinaz q'abul baki. Bip'ess'e usene ki, əşezbsa, bezi pĕšaya gelez çuresa. Çurezsa ki, savaxt'an k'oyaxun c'eğala hər soğo iz k'oya sağ-salamat qaybakane... İsə vĕx p'urum sa suvalo:'

– Mot'oxun oşa p'urum yaq'e - hərəkəti q'aydoğo əməl nu balo, oçali oq'axun c'ovakala ganxo, yaal oçali loxolxun turin c'ovakala ganxo nu əşbest'al bakale?

Şukk'alen iz kula alatenebi. Birdən Edoni turel hayst'unayan ak'i.

– Zu əyitez tast'a ki, ene c'ovaksun q'adağan bakala ganxoxun tezc'ovakal. Şinal ketər hərəkət bayin, şot'o tezbark'al.

Edoni pĕšman baksun hisse baksay.

Bitovt'oğon çəpit'unbi, zuval şot'oğo gərezbaki.

1. Het'aynak' bitovt'oğoxun běš Edonene əyitp'i?

2. Polisi mayori fikirxost'a badalbaksun hevaxt'a bake?

A) Əyloğon iz běš exlətbat'an
B) Polis Akademina baśit'uxun oşa
C) İşk'ola vŭğumci sinifə k'alk'at'an
D) İşk'ola sass'emci sinifə k'alk'at'an

3. Mayori yaq'e polis pěšaya c'ək'bsuni əsas səbəb hik'əy?

A) Q'aydoğo əməl bsuna çuresun
B) Yaq'e polisi forma iz xoşel eysun
C) Əyelluğast'a iz bel hari əş t'esunt'oğoy bel maq'an hari běšnəmə haq'suna çuresun
D) Ailinen iz polis baksuna arzubsun

4. Polisi əşbalen exlətbat'an mani t'ona əşbest'a?

A) Muč'a saal sadə
B) Sərt saal əcuxlu
C) Zarafaten
D) Dövləti saal çax

5. Hekayin əsas fikir hik'ə?

6. Əgər t'ekst'e s'iya badalbaynan, şot'o hetər s'inan tadon?

A) "Edo saal Valerik"
B) "Həyata badalbala avariya"
C) "Vŭğumci sinif"
D) "Mayori hekayə"

7. Polisi əşbali běšaxun iz bel hari əşlin q'a həysət'in iz pěšayi fərgə saal oşq'arluğa hetərə q'andırişes bakon?

A. Şot'in, hələl avarin səbəbə tene q'amişaksa
B. Şot'ay pěšayi q'a běšaxun iz bel hari əşlin sal sa əlagə butene
C. Şot'in, iz pěšaya birdəne c'ək'p'iyon
D. Şot'in, əyilluğast'a q'aydoğo pozmişal bakeneysa, həysə q'aydoğo q'orişale

8. Ef fikiren, yaq'e polisi əşbali hekayə nu bakiyniy, Edonen yaq'e q'aydoğo əməl baley? Fikirə q'andırişanan.

9. Əgər vən yaq'e polisi ganu bakiynaniy, tələboğo yaq'e q'aydoğo zombseynak' hik'ənanboy?

10. Ef fikiren, avariya nu bakiyniy, şo yaq'e polis banekoy?

11. Polisi mayor bolinśina 11 xaş manedi. Şot'ay fikirxo 6-9 cümlinen śampanan.

12. Hesabbanan, polisnan. Vŭğumci sinifə k'alk'ala saal eht'iyatsuz bakala əyela namak' śampanan. Şot'o ef məsləhətxo tadanan.

13. Hekayin t'eyin t'ağayna śampanan. Edo ene kalabakene. Yaq'axun tağat'an q'aydina pozmişala sa əyele ak'sa. Hat'e dəyğə Edonen k'əbon?

III
bul

Elmuxlatˈoğoy aləm

1 Elmuxlatʹoğoy aləm

2 Pərəkəl

3 İnjener ermiçəyxo

4 Heyvanxo gamluğastʹa

5 Oğri mělaxun doğri pişikʹi hekayə

Elmuxlatʹoğoy aləm

1

1. Şikilxoy boş tadeśi heyvanxoy kʹə avanan śampanan.

2. Mis'ik uč'e t'at'a iz k'oja bəğəbsuna köməy banan.

3. Ŭmŭxlaxi fikirxo *seri* saal *əfçi* baksuna gruplainşanan.

Serine ✓	*Əfçine* ×

4. Cümlinə tamambseynak' 5 əyit tadala fikirxo laxi śampanan.

Zu q'uşurxo q'orişbseynak' ...

5. Tadeśi cümlinaxun 8-10 cümlə həzirbi çark'est'anan.

Əgər zu zoop'ark'a əşbiyzuy .... .

Pərəkəl (kütəi)

2

1. T'ekst'a rolen k'alpanan. İnt'onaśinal fikir tadanan.

I

Lena q'a Jenik Bəkünəxun Q'əbəlinə, kalnoğoy t'ŏğŏlt'un hare. Şot'oğon məlne əçit'unney. Birdən Lenan anek'i ki, Jenik'en iz kiyel hik'ənesa dirist sa şeye eşt'a. Diggəten běneği oşaal anek'i ki, xuyəri kiyel sa meqo.

– Ay Jenik, me meqa vi kiyel het'aynak'en ext'iyo? Usumbaka oq'a laxa!

– Besp'az? – Jenik'en xavare haq'i.

– Tə, mabesp'a, goroxe, – pine kalnan. Şot'in meqa Jenik'i kiyelxun exedi oşaal oq'a bakala ǰěne loxole laxi. Lenal pine:

– Usumbaka tay, tutna xodaxun sa hema xazal çuka eça miya.

Lenan xodaxun sa hema xazal çuki eneçeri. Kalnan xazalxo ǰĕne loxole laxi. Meqal ext'i xazalxoy loxole laxi. Meqen sift'ə xazalxo ade biq'i oşaal bureqi görməmişə larik bəyic'- bəyic' uksa, unk'on busaluğaxune harey.

– Hetərəl busane?! – Lenan pine: – Lap Jenik'ə larik!

– Zu ketər busatezbaksa. – Jenik'en pine: – ama dadlu ukunxo gelez çuresa.

Kalnan pine:

–Armuşumi mequrxon gelet'un uksa. Kot'oğo ham "Pərəkəli meq", hamal "armuşumi meqt'un" nexe. Həysə sa q'uti bəğəbi şot'o t'iya layanxo. Hər ği şot'o xazal tast'un lazıme.

–Oşa kalabakale?

–İsə ak'alnan. Samalal maraxlu bakale.

Xuyərmoğon meqa q'utin boşt'un laxi oşaal hər ği şot'aynak' tutna xazalxot'un eçeri. Meqen tetər işt'ağene uksay ki, unk'on ömür boyu busane mande.

Çərçivinə extʹi şikili boş qʹa tʹekstʹe arane mani fərgurxova bu?

2. Xuyərmoğon armuşumi meqa sift'in dömüş hetərt'un ak'e?

3. T'ekst'e t'eminaxun aslu mani fikir düze?

A) Kalnan meqa Jeniki kiyexun ext'i mundarebi

B) Lena q'a Jenik ayize kalbay k'oyat'un harey.

C) Pərəkəli meqen ən gele ěšna xazalxo uksune çuresa.

D) Kalnan meqa q'orişbseynak' şot'o ǰěne loxole laxi, oşaal xazalxo eçest'i, xazalxoy loxole laxi.

4. Lenan het'aynak' meqa Jenikəne oxşardest'i?

A) Gele ost'aar t'ist'una görə

B) Xazalxo görməmiş k'inək uksuna görə

C) Tutna xoda laysuna görə

D) Gele irəngxon baksuna görə

5. T'ekst'e boş bakala hadisoğo sunay bač'anexun laxanan:

A. Kalnan Lenaxun tutna xazal eşt'unane çureśe.

B. Xuyərmoğon meqa q'utin boş laxi hər ği şot'o bəsləinş-t'unbe.

C. Jenik'en iz kiyel dirist sa meqe eçere.

D. Meqen xazala ad biq'i, görməmişə larik, bureqi bəyic' – bəyic'uksa.

6. Ef fikiren, kalnan het'aynak' xuyərmoğo hər şeya sa tur běš tenepi?

7. Ef fikiren, kalnay "Samalal maraxlu bakale" əyitmoğoxun oşa pərəkəli meqaxun aslu mani badalbaksun bakale? Ef fikirxo top forminen tadanan.

8. T'ekst'e boş mani obraz ef xoşel gelene hare? Het'aynak'? Səbəbə q'andırişanan.

9. T'ekst'e boş “kulbaki meq” saal “armuşumi meq” əyitmoğoy śamaxun aslu mani fikir düze?

A) P'ă əyital çətine saal düze śameśe.
B) “Armuşumi meq” əyit cöy śameğale.
C) “Kulbaki meq” əyit defisen śameğale.
D) P'ă əyital sadə əyite.

10. Oq'a tadeśi suvalxo coğab śampanan:

Armuşumaxun həzirbakala k'ənan ava?

Ef karxala ganu pərəkəl bětunğsa?

Pərəkəl běğsun hik'ə?

II

1. T'ekst'a rolen saal düz k'alpanan.

Sa ği savaxt'an xuyərmox meqa běğsa eğat'an bět'unğsa ki, meq map-maśi t'urinen ləc'ureśi mandene. Xunçimoğon kalna k'alt'unne. Kalnan meqa běği axšumk'a pine:

– Hikk'al bakitene, mo meqe iz t'urine. İçeynak'paltare ěbsa.

– Hetər ki? Meqenal paltar ěbes baneksa?

– Vən ene şot'o kul maduğanan, xazalal matadanan. Sa ğiyal oşa şo me əldi paltari bona mandale. Oşaal gele maraxlu sa şey bakale.

Xuyərmoğon hər ği hari meqe t'uri ləc'ürst'unat'un tamaşabsa. Sa ğiyal eğat'an at'unk'i ki, meq butene, ene aktenesa, ama map-mas'i paltar t'iya-ney. Me paltar gele mas'i sa ǰěnane oxşarst'ay. Kalnan xuyərmoğo pine:

– Mo kulbakt'un nexe. Meq me kulbaki boşe baśe.

Samal vaxt c'ovaki oşa xuyərmoğon məlne əçik'at'an, kalnan şot'oğo k'alepi. Xuyərmoğon hari kulbak'a bĕğat'an məhətt'əl mant'undi. Mas'i ǰĕna oxşardala kulbak'i sa tərəf deşibakeney. İz çoyel isə q'əşəng sa pampaluk'e buy. Kalnan pine:

– Jenik, mo vi bəğəbi armuşumi pərəkəli meqey. Şot'oğon tute xazalxot'un uksa. İçoğoy bədənəxunal t'uri c'evk'i içoğoynak' mest'un əlst'a. Oşaal pampaluk'a tarapi, kulbak'a deşibi, purpi c'eri tanesa. Kulbak amdarxoynak' manest'a. Sift'ə me kulbak'i t'uriğo əxil Kit'aya qaypsuna fikirət'un hariyo. T'uriğo qaypi, şot'oxun parçat'un əldiyo. T'e parçinal armuşumi parçat'un nexey. Me kulbakxo fabrik'xoy boşt'un qaye, t'urinat'un furust'a oşaal t'e t'uriğoxun parçat'un əlst'a. Oşa t'e parçinaxunal paltart'un ĕbsa. İsə anank'i, sa mis'ik meqen amdarxo heboyda xeyire tast'a? Yan şot'oğoy həzirbi t'uriğoxun paltar ĕbi layanne, pərdəyan ĕbsa, yorğan döşəyi saal ləyifi çoyan ĕbsa. Hələ sulfal ĕyanbsa.

Xuyəymoğon pampaluk'i loxol bĕt'unği. Jenik'en iz k'əşinə pampaluk'i tərəf boxodat'an, şot'in iz q'ənədxo qaypi purpi ĕqeśi havina oşaal lafedi aynina.

– Kulbak'en yax t'urine tast'a, içal pampaluk'ane c'uresa. Şot'o magaldanan.– Kalnan pine: – İçoğoy q'ənədxo gele nəzik'e saal zəyife. Kula duğaynan, č'ak'eğale.

Pampaluk'en kalnay əyitə təstigbalakinək'e bay, şot'in iz bula galgaledi, q'ənədxo sunsuna duği, unk'o şot'oğo diristbaka pi purpi taneśi.

– Kalna, beş k'oya armuşum bune? – Jenik'en xavare haq'i.

– P'oy hik'ə, bune. Běğa, Lenay dərgə armuşumi dərgəne. Vi č'oč'a dərgəl armuşumine.

Lenan iz dərginə iz kulmoğo duğat'an şot'ay dübbə-düzluğa, cügülluğa saal incəluğa hissebi, yavaşc'ənə iz dərgin loxol biti toza śapedi. Mot'oxun oşa me paltara samalal təmiz efale. Jenik'enal usum taneśi iz č'oč'a dərginə qəvěğane běyin, təmiz, yönbəri ganune? Xuyərmoğon armuşuma hetər çətinluğen bex c'evk'sunat'un zombaki.

2. Kulbak' hik'ə?

3. Seri saal əfçi fikirxo bəğəbanan.

a. Armuşumi meqen yeq'e uksa.
b. Meq'en içeynak' t'urinen kulbak'e əlst'a.
c. Kulbak'i boşt'an pampaluk'e c'eysa.
d. Armuşumi parçina xodaxunt'un həzirbsa.
e. Armuşumi paltarxo yöni efsune lazım.

4. T'ekst'e boş bakala hadisoğoxun aslu sunay bač'anexun bəğəbi laxanan.

a. Pampaluk'en kulbak'a deşibi c'erene.
b. Jenik'en meqe bəğəbi.
c. Meqen t'uri ləc'urst'ane burqi.
d. Kulbak' əmələne hari.
e. Xuyərmoğon armuşumi paltarxo samalal gele fikir tast'at'un burqi.

5. Armuşumi meqa larik içal mis'ik, ama amdarxo kala xeyirxo tadala q'eraz elmuxen bakala p'ə dəno bəğəbanan. Şot'oğoy amdarxo tadi "peşkəşxo" q'eyd banan.

Misal: Armuşumi meq → T'uri, parça (paltarxo)

1. _____ → _____. 2. _____ → _____.

6. Pampaluk'en əyitp'es bakiyniy, əyloğon içu ak'est'i mani q'ayğina görə diristbakane uk'on?

7. Hekayin lap belxun meqa iz kiyel ext'i "Besp'az?" uk'ala Jenik'en hekayin axıra č'oč'a dərgin təmiz saal yöni ganu baki - nubaksuna běğseynak'e t'ist'a. Ef fikiren, Jenik'i xəsiyətast'a saal iz hərəkətast'a samal vaxt'e boş hik'ə badalbayo? Şot'o badalbalo tək dərgin q'əşəngluğe yoxsa zəhməti q'ədirə avabaksun?

8. Kulbak'i barada uk'alorox manuva düz?

9. Əyitmoğo məninaxun düz eçanan.

Kulbak'	*Gele nəzik saal cügü*
Nəzik (incə)	*Kulbak'axun haq'eğala parça*
Ləc'ürst'un	*Armuşumi meqe t'urinaxun həzirbi mes.*
Armuşum	*T'urinaxun mes düzbsun.*

10. Əgər armuşumi meq nu bakiyniy, amdarxoy həyatast'a hik'ə badalbakoy?

11. Het'aynak' amdarxo şeyşuymoğoy q'ayğina çurk'alat'un?

12. Mis'ik sa elmuxen bakalt'in amdarxo kala xeyir tast'unen vəx k'ə zombsa?

13. Şikilxo t'ekst'e mani hissinəxun saal cümlinaxun düze eysa?

14. Zəhməten amdarxo xeyir tast'un saccə amdarxo tene, təbiəti boş elmuxen bakalt'oğonal kala əşt'un biq'sa. Me fikirəxun irəzinan? Ef fikirxoynak' əsas eçanan.

15. Pampaluk'i muzen xuyərmoğo diristbaka upseynak' namak' śampanan.

16. "Mis'ık sa elmuxlat'ay kala əşurxo" t'eminen 6–8 cümlə fikirbi śampanan.

3 İnjener ermiçəyxo

K'alaxun běš

Ef fikiren, hetaynak' ermiçəyxo injenert'un hesabbsa?

Demokrit damna dörin grek'urxoy filosofe bake. Şot'in bəz vədine heyvanxoy həyatast'a biq'ala əşurxo fikire tade. Filosofen ermiçəyxoy tor zapsuni bacarağa məhətt'əle mande. Şot'in nexey ki, “amdarxon ălst'una ermiçəyxoxun, măğpsuna bülbüləxun, biq'suna isə uč'e t'at'urxoxunt'un zombake”.

Amdarxon suruk bĭbĭğoy laxsunal colak'axunt'un zombake (ermiçəyəxun).

Çalxeśi sa injenera çəyləği çoyexun suruk bĭbĭ laxsunat'un tapşurbe. Me əş gele çətiney. İnjener xeyləк vaxt fikiri boşe baki.

Sa ği şo, xode oq'a baseksa. Muğur bakat'an aneksa ki, taymoğoy arane ermiçəyen tore biq'e. Şot'ay fikir tore loxole baki. Taymoğo galgalst'unen tor gəh irake baksa, gəh t'ar zap'esa.

Mot'o ak'ala injener gele mŭqĕbaksa. Şot'in ene suruk bĭbĭna hetər laxsuna avanebaksa.

1. Demokriti fikiren, amdarxon k'alpsuna şuxunt'un zombakiyo?

A) Ermiçəyəxun (colak'axun)
B) bülbüləxun
C) uč'e t'at'axun
D) çölnə q'azaxun

2. İnjenera mani tapşuruğe tadeśey?

A) Çəyləği loxol suruk'eğala bĭbĭ laxsun.
B) Xodurxoy c'ik'urxo k'as'bsun
C) Ermiçəyi tora təmizbsun
D) Demokriti girkerxo k'alpsun

3. İnjeneren tora ak'at'an het'aynak' mŭqebaksa?

4. İnjeneren bĭbĭna hetər biqşuna mani hadisinaxun oşane q'amişaki?

A) Demokrit'axun exlətbit'uxun oşa
B) Taymoğoy arane baki tora fikir tadit'uxun oşa
C) Bĭbĭğoy barada gele girk k'alpit'uxun oşa
D) Muşen xoda tumexun c'evksuna ak'it'uxun oşa

5. T'ekst'axun aslu pes banekon:

A) Amdar təbiətəxun ğaçe .
B) Amdaren təbiətəxune zombaksa.
C) Demokriten amdarxo təbiətəxun zombaksunane məsləhət běğe.
D) Suruk' bĭbĭna Demokritene həzirbiyo.

6. Miya bakalt'oğoy soğo t'ekst'e boş bakala *tor* əyitə q'andırişalone:

✓ Çəli, q'uşa biq'seynak' t'urinaxun əleśi alət
✓ Ermiçəyi əldi nəzik t'uriyox
✓ İz boş şeyşuy taşt'eynak' t'urinen əleśi zəmbil

7. Əyitmoğoy q'əst məninen bakala əyitmoğo bəğəbi śampanan.

kala → ?

Ams'ibaksun → ?

Basksun → ?

8. Şikilxo t'ekst'e mani cümlinaxune düz eysa?

9. *Əgər za suruk bĭbĭ laxsun ukʻaytʻuniy, zu hikʻəzboniy?* Me tʻeminen ef arane exlətbanan.

P'lan.

1. Hesabbanan văn injenernan.
2. Văx suruk bĭbĭ yaal adi bĭbĭ laxsunatʻun pe.
3. Văn hikʻənən boy?
4. Mani predmetxo avabaksunen văx köməybes banekon?
5. Nətica.

10. Ef fikiren, injener xodin oqʻa baskʻi muğurbakitʻuxun oşa ermiçəyi tore loxol diggəten nu bĕğiyniy, içu tapşurbi əşlə hetərə bes bakoniy? Meyin əyloğon içoğoynakʻ mani nəticinətʻun cʻevkʻes bakon?

11. Tʻekstʻaxun aslu ermiçəyi tore xüsusiyyətxo upanan.

12. Hetʻu görə muşen ermiçəyi tora śarpes tenebaksa?
A) tor sulukʻ baksuna görə
B) tor fursʻekʻal baksuna görə
C) tore bĭhĭluğa davamlu baksuna görə

13. Hetʻu görə ermiçəyi tor davamlune?

14. Cümloğo ŭmŭxlaxanan oşaal śampanan.

15. T'ekst'axun aslu, amdarxon heyvanxoxun k'ət'un zombaki-yosa içoğoy běš śampanan.

Heyvan / Elmuxla	*Amdarxon şot'oğoxun zombaki bacarağxo*
Ermiçəy	
Bülbül	
Uče t'at'	

16. Amdarxon q'uşurxo běği samalyot'a, çəliğo běği xene oq'axun tağala lodk'at'un düzbiyo. Vənal ef hərrəminə ba-kala sa heyvana yaal bitkinə fikir tadanan. Şot'ay mani xü-susiyyətxono ki, gələcəye təzə sa alət yaal cihaz düzbsuna köməybese bakon? Ef fikirxon 4-5 cümlə həzirbi śampanan.

Heyvanxo gamluğast'a

4

K'alk'alt'uxun běš

T'ekst'e boş het'uxun exləteğale?
Ef fikirxo sa cümlinen upanan.

1. T'ekst'a int'onaśinen saal rolen k'alpanan.

Hava gele gamey. Běğen hər ganu bokosebsay. T'eq'ədər eğarexey ki, heyvanxon yaq'moğo ŭğseynak' xe tet'un bəğəbsay, 6 yəşt'ə Emilen iz nanaxun xene çureśi. Nanan şot'o sa ayaq'i boş xene tadi. Emilen xe ŭğət'an sa pişik'en iz loxol gorox-gorox bəğat'ane ak'i.

– K'ən běğsa? – pi xavare haq'i.

Ama pişik'en coğab tene tadi. Pişik'en amdarxo larik əyitp'es tenebaksa axri. Emilen xena ŭğət'an sa hema k'at oq'ane bari. Pişik' běš hari t'e oq'a sa hema k'at bari xena bureqi lampsa.

– A... hun xen çuresa?! – Emilen isə q'amişebaki. Usum iz hərrəminə qəveśi oşaal sa mis'ik q'ave bəğəbi. Ayaq'i boş mandi xena q'ave boş bapi pişik'i běše laxi. Pişik xeneza bisaney, usum bureqi xena ŭğsa. Ŭneği, ŭneği oşaal Emili loxol běği iz bula oq'anebi saal alanebi. Oşa saal iz bula oq'anebi, alanebi.

– Hun za “diristbakan” pi, ketəre? – Emilen pi, mŭqebaki: – Hunal diristbaka. – pi oşaal taneśi k'oya. İz nana pine:

– Nana, ay nana! Běğa, pişik'en za “diristbakane” pi.

– Het'u görə?

– Zu içu xez tadi, şot'inal iz bula galgaledi.

– Hun pişik'ə xe tandi? – Nana mŭqebaki. – Ay diristbaka, bezi haqq'ulu bala. Gele şaat, sa svab (xeyirlu) əşen biq'e. Metər gam havinast'a heyvanxoynak' xe laxsun lazıme.

Nanan k'oyaxun sa q'av exedi iz boş xenen buyebi oşaal taşeri yaq'a lanexi. Yaq'axun c'ovakala sa xəyen xena ak'ala k'inək usum ĭšalainşebaki oşaal bureqi xena ləzəten ŭğsa.

Gele eğarex bakat'an vənal yaq'a bakala heyvanxoynak'xe laxsuna ef eyexun mac'evk'anan. Axri şot'oğoy muz butene ki, xe yaal muč'anaq' çureğat'un.

2. T'ekst'e əsas t'ema hik'ə?

A) ǰoğlin k'anik'ul
B) heyvanxoy q'ayğina çurpsun saal gorox eysun
C) Gamluğaxun q'orişbsuni yönurxo
D) Gam havoox

3. T'ekst'axun aslu mani fikir düz tene?

A) Emilen iz nanaxun xe çureğat'an şot'ay 6 yəşe buy.
B) Nanay yaq'a laxi xena sift'ə xəyene ŭği.
C) Pişik'en xena ŭğit'uxun oşa Emili loxol bĕği oşaal iz bula galgaledi.
D) Emilen pişik'i hərəkətə ak'at'an şot'ay əcuğon biq'sunane fikirbi.

4. Emilen pişik'i xe çuresuna samci dəfə hevaxt'a q'amişaki?

A) Pişik'en Emili kiyel ayaq'a ak'i miyao bat'an
B) Oq'a barala sa hema k'at' xena lamk'at'an
C) Nanan Emilə pişik'i xeneza baksuna uk'at'an
D) Pişik'en iz bula oq'a –ala galgaldat'an

5. T'ekst'e axırınci cümlin boş bakala "şot'oğoy muz tenebu" fikir mani mənineynak'e əşeśe?

A) Heyvanxoy ǰomoy boş bakala muzerxo butene.
B) Heyvanxon amdarxo larik əyitp'i çureğalt'u əyiten pes tet'un baksa.
C) Heyvanxon xenaxun gele muč'anaq't'un çuresa.
D) Heyvanxon amdarxoxun q'ĭt'unbsa.

6. T'ekst'e boş nanay yaq'a xe laxsuni səbəb hik'ə bake? Hadi-soğo sunay bačanexun śampanan.

SƏBƏB	*NƏTİCƏ*
1. ...	*Nanan yaq'a xene laxi.*
2. ...	
3. ...	
4. ...	

7. Emilə suval tadaynan ki, "Hun hetər ğarnu?", Ef fikiren, şot'in izi barada hik'ə uk'on?

8. T'ekst'axun aslu düz saal əfçi fikirxo grupurxo laxanan.

- ✓ *Emilen pişik'ə muč'anaq'e tadi.*
- ✓ *Pişik'en əyitp'es baneksay.*
- ✓ *Nanan yaq'a xene q'ave laxi.*
- ✓ *Yaq'a xena sa xăyene ŭği.*
- ✓ *Yaqa xena sa hema pişik'ene ŭği.*
- ✓ *T'ekst'en heyvanxo köməy bsunane məsləhət běğsa.*

9. T'ekst'e əsas ideya hik'ə?

A) Gam havinast'a k'oyaxun qavuna c'eysun batenekon.
B) Pişikxo saal xăyox dost bakes batet'unksa.
C) Yaq'e bakala heyvanxo gorox eğalayan saal köməy balayan.
D) Heyvanxon əyitp'es nubaksuna görə şot'oğoxun ăxil çurk'alayan.

10. T'ekst'e s'iya badalbaynan, şot'o hetər s'inan tadoniy?

11. Emili mani xəsiyyətxone ef xoşel hare? Văx şot'ay ganu laxaynan, pişik'ə köməy bseynak' ene k'ənan boy?

12. Gam havinast'a hərrəminə bakalt'oğoy saal elmuxen bakalt'oğoy mani ziyano saal mani xeyiro?

13. Heyvanxo q'ayğı ak'est'unaxun sa suval həzirbanan.

14. T'ekst'e boşt'an c'əkp'i cümloğoy boş c'ovakest'i əyitmoğo içoğoy ganxo laxanan:

1. Emilen iz nanaxun sa ayaq' _____ çureśi.
2. Pişik'en oq'a bari _____ lamepi.
3. Emilen xena sa mis'ik _____ bapi.
4. Nanan yaq'a _____ xenen _____ lanexi.
5. Heyvanxoy _____ teno ki, xe çureğat'un.

15. Oq'a bakala t'emoğoxun sunt'u c'əkp'i mis'ik' t'ekst' həzirbanan.

- ✓ "Zu Emili ganu bakiyzuy, ..." (8-12 cümlə)
- ✓ "Heyvanxo hetəryan köməybes bakon?" (8-15 cümlə)

Oğri mělaxun doğri pişik'i hekayə

5

K'alk'alt'uxun běš

1. Oğriluğ saal doğriluğ əyitmoğoy məna hik'ə?
2. Ef fikiren, me əyitmoğon t'ekst'axun hetər əlagə bakes bakon?

1. T'ekst'a rolen k'alpanan.

Sa məlne měl q'a pişik q'onşit'uniy. Měl üşe-ğena t'iya-miya t'inest'ay, zirzəmin boş bakala iz mesa ukune zap'ey.

Pişik isə hər ği kəy, iz tapana běxevk'i oşaal iz dost'urxoxun əçina tağaley yaal běğe oq'a boxoybaki fısık'a baseksay, samal oşaal hayzeri məlne taranney.

Mělen gele vədine oğriluğebsay. K'ojin q'oncuğoy k'uxninaxun ukuna başq'i iz mesane taşt'ay. Me və-dine pişik'en şot'o şəp'esay. Mělen ak'at'an ki, pişik'i

kiyexun çureğala q'ədər oğriluğbes tenebaksa, çureśene hiyləgərluğ əş-best'ane.

Sa ği mělen pişik'ə metəre pi:

– Ay bezi gele çureğala əziz q'onşi! Hun k'ojin pişiknu. K'oya va t'eqq'ədər ukest'unst'a ki, ene za uksunal çurtensa. Ene metəre sa, yan dost bakes bayankon. Ey dost baken.

– Zu vaxun dost bakes tezbakon. – pişik'en metər coğabe tadi: – şot'aynak' ki hun oğrinu.

– Axri va amdarxon ukun tat'unst'a, za isə hikk'al tet'untast'a. Oğriluğ nubaiz, hetərez karxo?

– Amdarxon ukuna za şot'aynak't'un tast'a ki, zu tək bezi tapanaz buybsa, kot'oxunal irəziz manst'a. Şot'oğo zərəl tez tast'a. Hun ama ukalt'u unksa, nuukalt'uval ya vi mesan zap'e yaal mandit'oğoval deşibi, zığzığbi, śarpi śinne. Amdarxo zərələn tast'a. Vi tapan buy bakaynal p'urum oğriluğenbsa. Zu pis əş nu biq'ala, əfçi nu duğala doğri pişikzu. Hun isə oğrinu. Avabaka, oğrinaxun doğrina dost bakes tene bakon.

2. “Měl” t'ekst'a ŭmŭxlaxi oşaal suvalxo coğab tadanan.

2.1. T'ekst'e boş mani suvala coğab bune?

A) Mělen k'ə qəvesay?
B) Het'aynak' mělen noxuda kašp'es tene baki?
C) Het'aynak' mělen yeq'a biyəinş tenebi?
D) Mělen ğusmina hevaxt'a bəğəbi?

2.2. Seri saal əfçi fikirxo ak'est'anan.

a. Měl ukun qəvesane c'erey.
b. Yeq' měle xoşel gelene hare.
c. Noxud gele q'ariney.
d. Mělen ğusmina kəy izi tapana boşevek'i.
e. Ğusmina bitova sakərəmluğ kəye

2.3. Měle xoşel eğala ukun manuva baki?

2.4. Mělen ğusmin sa paya het'aynak'e efi?

2.5. T'ekst'e boş bakala əsas fikir manuva?

A) Ukun avuzun bakalane.
B) Bitov ukunxo sa səvinen xeyirlune.
C) Amdaren saal heyvanen içu lazımbakala q'ədər c'əkp'es bakain izi eht'iyaca ödəinşes banekon.
D) Busa manst'un şaat'e.

3. Pişikʻi fikiren, amdarxon şotʻo hetʻaynakʻtʻun ukun tastʻay?

Şotʻaynakʻ ki,

Mělurxo gele şaatʻ bineqʻsay.

Busa nu manstʻeynakʻtapana buyebsay saal amdarxo zərəl tene tastʻay.

Bitov ği şip biti baseksay.

Məlne tʻesoğo pişik dostʻurxoxun əçinney

4. Mělen pişik'əxun het'aynak' dostluğbsune çureśi?

A) Tək mandat'an tarıxmışaksuna görə
B) Pişik'ə gorox eysuna saal şot'oxun tarapsun çuresuna görə
C) Pişik içu mane nubaksuna görə, samalal irəhət oğriluğbes bakseynak'
D) Pişik'i gele düzgün sa heyvan baksuna q'amişaksuna görə

5. T'ekst'axun aslu t'ablişina çark'est'anan.

Səbəb	Nəticə
Mělen k'uxninaxun ukune başq'say.	...
...	Mělen hiyləgərluğ əşbest'i, pişik'əxun dostluğbsune çureśi.
Pişik'en tək izi tapanane buybsay, zərəl tene tast'ay.	...

6. T'ekst'e boş bakala əsas fikirə bəğəbanan.

7. T'ekst'e fikirə q'andırişala bavoğoy misal manuva?

A) Q'onşinen q'onşineynak' içu aruğone boson.
B) Düz əyitə uk'at'an pist'un q'amişaksa.
C) Oğrinaxun doğrina dost tenebakon.
D) Tək əməxun səs c'eteneğon.

8. "Oğri mělaxun doğri pişik'i heka" yin boş əşeśi "k'əc'p'i, deşibi, zığzığbi, śarpi śinne" fikiren měle mani xüsusiyyətxone ak'est'a?

A) Şot'ay gele təmizkar baksuna
B) Şot'ay śark'al baksuna saal hərrəminə zərəl tast'una
C) Şot'ay tamaxkər baksuna saal hər şeyə tək uksuna
D) Şot'ay q'ĭdadal baksuna

9. Sxeminaxun aslu exlətbanan.

10. Pişik'i q'a měle hər ğiyin həyətəxun exlətbanan. Şot'oğoy əşurxost'a mani əsas tafotxova bu?

11. Mělen nexe: "Oğriluğ nubayiz, hetərez karxo?" Ef fikiren, mělen oğriluğ nubayin, amdarxo zərəl nutadayin karxes banekon? K'ə fikirnanbsa upanan.

12. Pişik'en měle dostluğa het'aynak' tene q'abulbi? Ef fikiren, düzgün amdarxoxun pis vərdişxon bakala amdarxoy arane dostluğ boxoy zap'ene?

13. Hesabbanan pişik'en mělaxun exlətbit'uxun oşa, mělen izi biq'ala əşurxoxun ot'ebi saal badalbaksuna q'ərarane hari. Şot'in oşin ğine pişik'i t'öğöl hari k'ə uk'oniy? Şot'oğoy arane bakala dialoga 4-5 cümlə həzirbi śampanan.

IV
bul

Təbiətə q'orişen

1 Oçal nanane

2 Karxala ganu

3 Arna xod

4 Alyonay sərf

5 Bulbiq'i yemiş

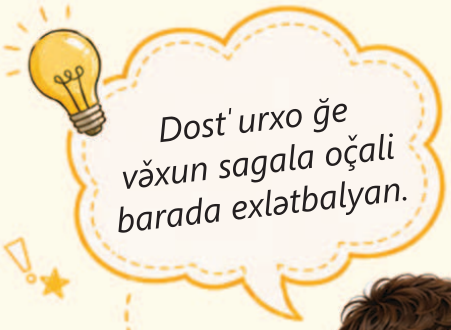

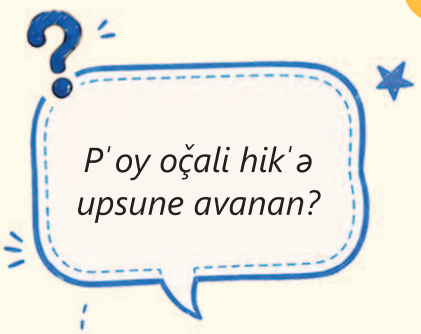
Oçal nanane

1

1. Dostˈurxoy suvalxo coğab tadanan.

Ef fikiren, oçala
hetˈu görə qˈorişbsun
lazıme?

Oçala nu
qˈorişayan hikˈə
bakon?

2. T'ekst'a int'onaśinen kalpanan.

K'alk'alt'uxun běš

Ef fikiren, t'ekst'e boş hetuxun exlәteğala?

Oçal dünyәne hәr şeyaxun zorba, hәr şeyaxun bĭhĭne. Şot'in bitüm amdarxo ham ukesest'a, hamal iz q'ucağene exst'a. Amdarxon şot'o şaat q'ulluğ nu bat'an şo usum q'ojanebaksa, izi pop mas'inebaksa, şaat bĕğat'an isә ğibağı cavanlainşebaksa. Oçal Vәtәne.

Sa ği q'oja sa işq'ar yaq'en tanesay. Me q'oja işq'ar haqq'ulluney. Hәr şeye muza avaney. Birdәn şot'in, ĕneni sәse ibaksa, sasor çurpi ŭmŭxelaxsa. Sәs turin oq'axune eysay. İz bula k'os'bi oçalin loxole laxsa, oşaal ŭmŭxelaxsa. Lap bĕğĕloyaxun sa t'ızıltin sәse ibaksa. Xavarehaq'sa:

– Şuva ĕnek'alo?

Oçal muzale baksa:

– Ay q'oja, hun şunu?

Q'oja işq'aren coğabe tadi:

– Zu vi övladzu.

Oçalen nexe:

– Övladen nanay muza avabakalane. Nuavabakain, şot'o dәrden xarabbale. Vĕn hikk'ali fikirә nu zap'k'ala amdarxonan. Zu yaranmışakez ki, bezi perevarxo bezi övladxo tadaz. Övladxonal ki ...

K'alaxun oşa

T'ekst'e köməyen p'ap'esp'ala fikirə bĕğĕbanan.

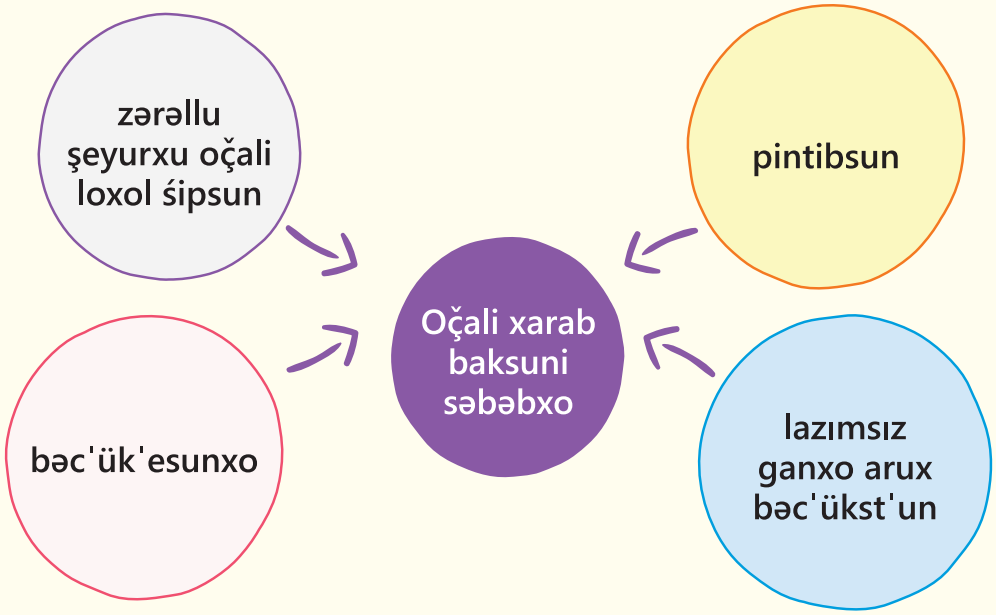
3. T'ekst'a hetərə çark'est'es bakon?

- ✓ Ef fikiren, Oçalen izi əyiti axıra hetər çark'est'ale?
- ✓ Q'oja işq'aren şot'o hetər coğab tadale?

T'ekst'a tamambseynak':

- ✓ T'ekst'a diggəten k'alpanan;
- ✓ açar cümlinə c'əkp'anan;
- ✓ hər obrazi uk'ala əyitə fikir tadanan.

4. Sxeminaxun aslu exlətbanan. Ef fikiren, ak'est'alorox het'aynak' ziyane hesabbaksa?

5. Oçal het'u görə Vətəne hesabbaksa?

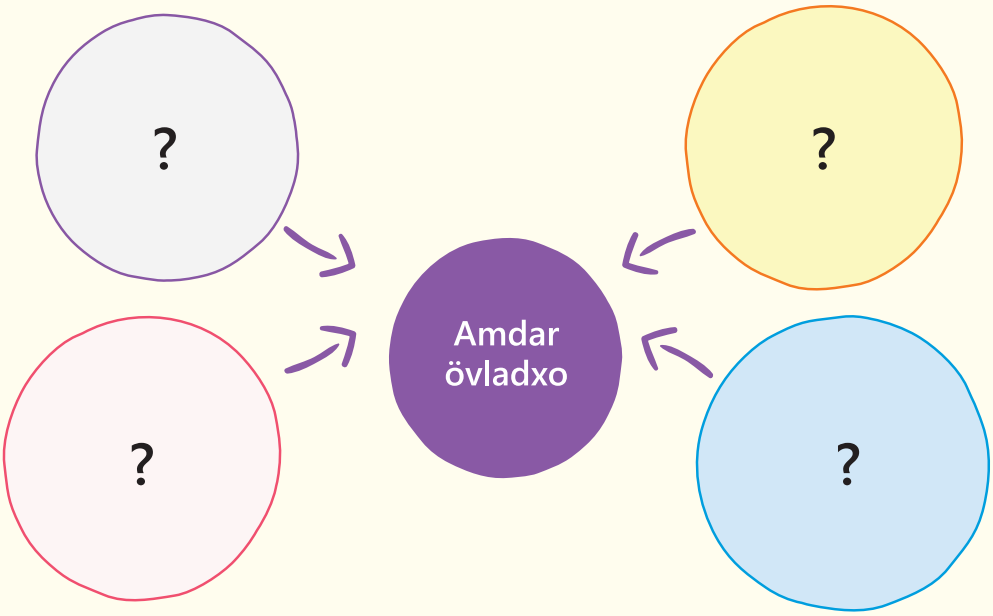
6. Q'ojan het'aynak içu oçali övlade hesabbsa?

7. Het'aynak' oçal izi övladxoxun naraziney?

8. Oçali xüsusiyyətxo upanan.

9. Amdar övladxoy oçala q'arşi xüsusiyyətxo upanan.

10. Tadeśi əyitmoğo saal sunaxun ğaçəyitmoğo cümlin boş əşbest'anan.

Oçal, xodurxo, c'ələyi bəc'ük'esunxo, xe, oçali pintibaksun, oçala q'orişbsun

11. Şikilxo sunsunaxun c'əkbsunen mis'ik t'ekst' həzirbanan.

Karxala ganu

2

1. “Doğma diyar” t'ekst'a ŭmŭxlaxi oşal suvalxo coğab tadanan.

1.1. T'ekst şi muzena exlətesa?

1.2. T'ekst'e boş Abşeroni qĭada (poluostrov) het'uva oxşar-dest'a?
A) geng qaypi ămurxo
B) Q'uzğuni dündük'ə
C) purk'ala q'uzğuna
D) dənizə

1.3. T'ekst'axun aslu, Bəkü şəhəren mani coğrafi tərəfəçe K'asp'ii dənizə “q'ujbsa”?
A) Bayıla saal Bibiheybətə
B) Abşerona saal Kasp'iina
C) Bibiheybət buruğo saal Zığe bŏxmoğo
D) Bayıla saal Zığe bŏxmoğo

1.4. Dənizin q'a şəhərin ük sane t'ap'esa –mot'in mani fikirə p'ap'esbsa?
A) Bəkün q'a K'asp'iin sunsunaxun cöy nu baksunaxun
B) Dənizi boş ost'aar ləpoğoy baksunaxun
C) Şəhəre səs-küye gele baksuna
D) Ganxoy gözəl baksuna

1.5. Śamk'alen dənizi perevarxoxun həz haq'şeynak' əsas maya taysa tarapsa?
A) Zığe bŏxmoğo
B) Dünyənin cürbəcür gözəl ganxo
C) Bayıla saal Bibiheybətə
D) Zığe bŏxmoğo saal Bibiheybətə

1.6. T'ekst'e axırınci cümlinaxun mani nəticinə c'evk'es bakon?

A) Śamk'al hələ dünyəni gele ganxo tenetarape.
B) Dünyəne Bəkünaxun gözəl ga tenebu.
C) Śamk'aleynak' Bəkü dünyəne sal sa gala nu bakala şəhəre.
D) Śamk'al Azerbaycana bitov ganxo tenetarape.

1.7. T'ekst'e boş mani suvala coğab teno?

A) T'ekst' hema tani muzene exlətesa?
B) Mani gane barada exlətesa?
C) Het'aynak' Azerbaycana purk'ala q'uzğunat'un oxşardest'a?
D) Azerbaycana mani q'uşat'un oxşardest'a?

1.8. T'ekst'e köməyen mani fikirət'un p'ap'esbsa?

1.9. Bavoğoy misalxo sunaxun düz eçanan oşaal t'ekst'axun düz eğala bavoğoy misala c'əkbanan.

a. Q'eraz ölkina xan bakamincə,

b. Me dünyəne ən mučo,

c. Vətənsuz amdar,

1. Sa nanane saal Vətən.

2. tene bakes bakon ölkin vətəndaş.

3. Vi Vətənə dilənçi baka.

K'alk'alt'uxun běš

T'ekst'e boş het'uxun exlәteğalesa ef fikirә upanan.

Karxala ganu

Bezi vәtәn Azerbaycane. Bezi doğma vәtәni gözәl tәbiәto. Savaxt'in çax muşen vәdә-vәdә xazalxo galgalest'a, hәrrәminә, çölürxo, q'oruğxo cügü göçmәni xalçinen butk'ene, göyin xazalxoy aranexun çovalxon sәs-sәsә duği măğt'unne. Běš taysunen beşi běš samalal gele gözәl, yöni nәfәs tadala ganxone qayeśi. K'as'-k'as' buruğoy aranexun alloy ěqesunen, mat'ay ki, ətəyxo q'aratikәni lәmboğon haq'eney, yan tәbiәti havin badalbaksuna, yöni, tәmiz saal băğăloyaxun nәfәs hăvqsunayan hissbi.

Şikilə fikir tadanan. Ef fikiren, şo, samci abzaśa oxşarest'a?

Cügü göçmənxon, cürbəcür vardurxon, buruğo bakala irəngxoy q'əşəng adurxon male manst'a amdara məst bane. Yəşlu sa buruğoy təpineyan laśi. Beşi běš samalal kala buruğe c'eri. Me buruğoval c'ovayanki. Vardurxoy ölkinə larik sa qavunluğayan c'eri. Me ganu boçu, sıx c'ələyluğen, çuplağ q'ayoğon saal posk'ala dərənxon sun-suna q'ujt'unbe. ăxilə, sa təpin bel qo-vis'-dənə daxmoğoxun bakala sa ayize ak'esay. Ene p'ap'eyaniy. Bezi mŭqăxun cupi – bist'ay.

Ayiza ĭšalainşakat'an beşi běš ən sift'ə çobani sa xăne c'erey. Xăyen izi măyin ĭomo ămbi băpeney saal beşi loxol jup'eney.

Abdulla Şaiq

2. T'ekst'e əsas t'ema hik'əy?

3. Oq'a tadeśit'oğoy manu t'ekst'e s'i bakes banekon?

A) "Çobani xă"
B) "Sa ği buruğo"
C) "Bezi Vətəni gele gözəl təbiət"
D) "Təbiətə tarapsun"

4. Śamkalen göçmənluğa het'uva oxşardest'a?

A) göyin xazalxo B) çuplağ q'ayoğo
C) cürbəcür vardurxo D) saki xalçina

5. T'ekst'e boş het'aynak' təbiətə me q'ədər hərtərəflune ak'est'a?

A) T'ekst'a boxoybseynak'
B) K'alk'alt'ust'a vətənə çuresun saal əyloğost'a təbiətə çuresun yaratmışbsun.
C) Buruğoy saya ak'est'eynak'
D) Ayizin ganu q'andırişbseynak'

6. Hadisoğo sunsunay bačanexun bəğəbi laxanan.

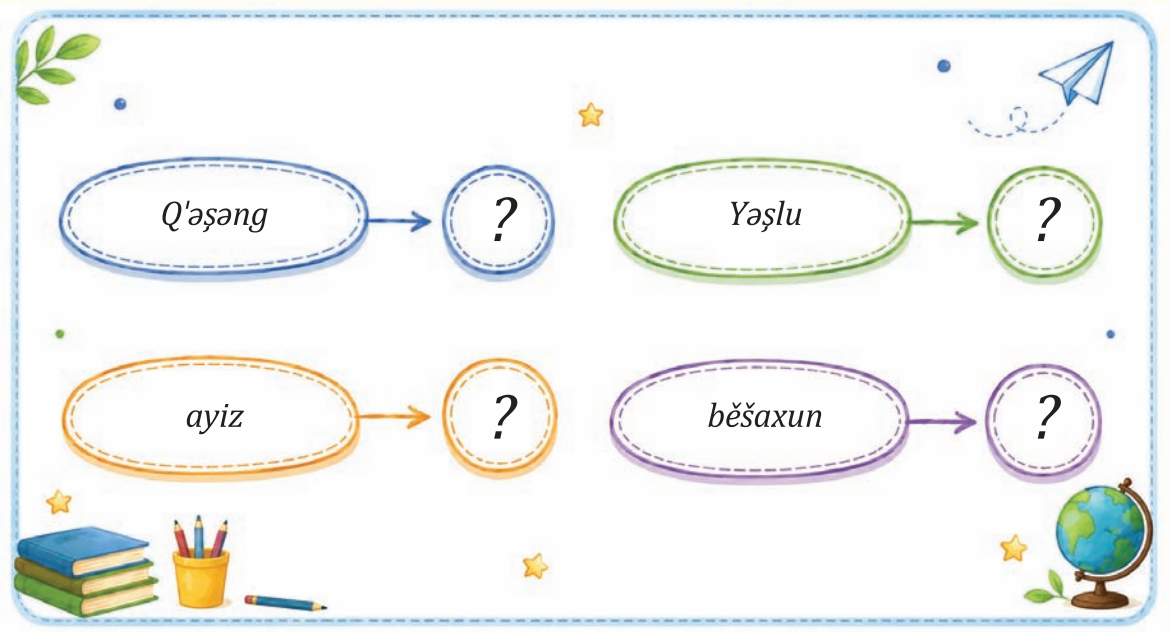
- Ayize p'ap'sun
- Buruğmoğo laysun.
- Çobani xă şot'oğoy běš c'eysun
- Vardurxoy ölkinə oxşardala qavunluğ.

7. Śamkalen Azerbaycani təbiətə mani əyitmoğon saal mani fikirxone çalxest'a?

8. T'ekst'e p'lana həzirbanan.

9. Əyitmoğoy běš ĭša məninen əyitmox bəğəbi (sinonim) şampanan:

10. Śamkalen "male manst'ay məst bakayan" uk'at'an het'u-va nəzərə exst'a? Vən hevaxt'esa təbiəti boş metər sa şey hisbenan?

11. Xəyen bəpsunen saal amdarxoy loxol cupsunen hekayin t'eyin t'ağayna hetəre bakon? Ef fikiren, xəyen bəpsun het'u görəy? Xəyen eğalt'oğo çalexoy?

12. Vən şot'oğoy ganu bakiynaniy, ən gele ef xoşel mani ga eğoy? Het'aynak'?

13. T'ekst'axun aslu oq'a tadeśi suvalxo coğab tadanan.

1. *Amdarxon təbiətə q'orişbsun het'aynak'a lazım?*

2. *Me t'ekst'en mani dəyərxova zombsa?*

3. *T'ekst'e mani paye boş bakalt'oğon vəst'a vətənə samalal gele çuresunane muğurbi?*

4. *Əgər t'ekst'e boş təbiəti barada exlət nu bakiyniy, vəst'a mani fikirxova bakoniy?*

5. *Buruxmox bakala ganxon, amdarxoy sağlam baksey-nak' mani xeyirxova tades bakon?*

14. Q'ələmen şikil zap'k'al bakiynaniy, t'ekst'e mani payanan q'ələmen şikil zap'k'oniy? Het'aynak'?

15. Şikil t'ekst'e mani payaxun düze eysa?

16. Q'ələmen şikil zap'k'al bakiynaniy, t'ekst'e mani payanan q'ələmen şikil zap'k'oniy? Het'aynak'?

17. T'ekst'e boş “Vardurxoy ölkinə larik sa qavunluğ” cümlinə samalal avuzbanan. T'iya mani irəngxoxun geleney? Mani həşərətxoy (pampaluki, uče t'at'e saal q') səsurxone c'ey-say? 5-7 cümlə avuzbi śampanan.

18. Hesabbanan ki, soğo tarapsa tağala əyele, t'esoğo ayize karxala əyele. Şot'oğoy arane bakala dialoga śampanan.

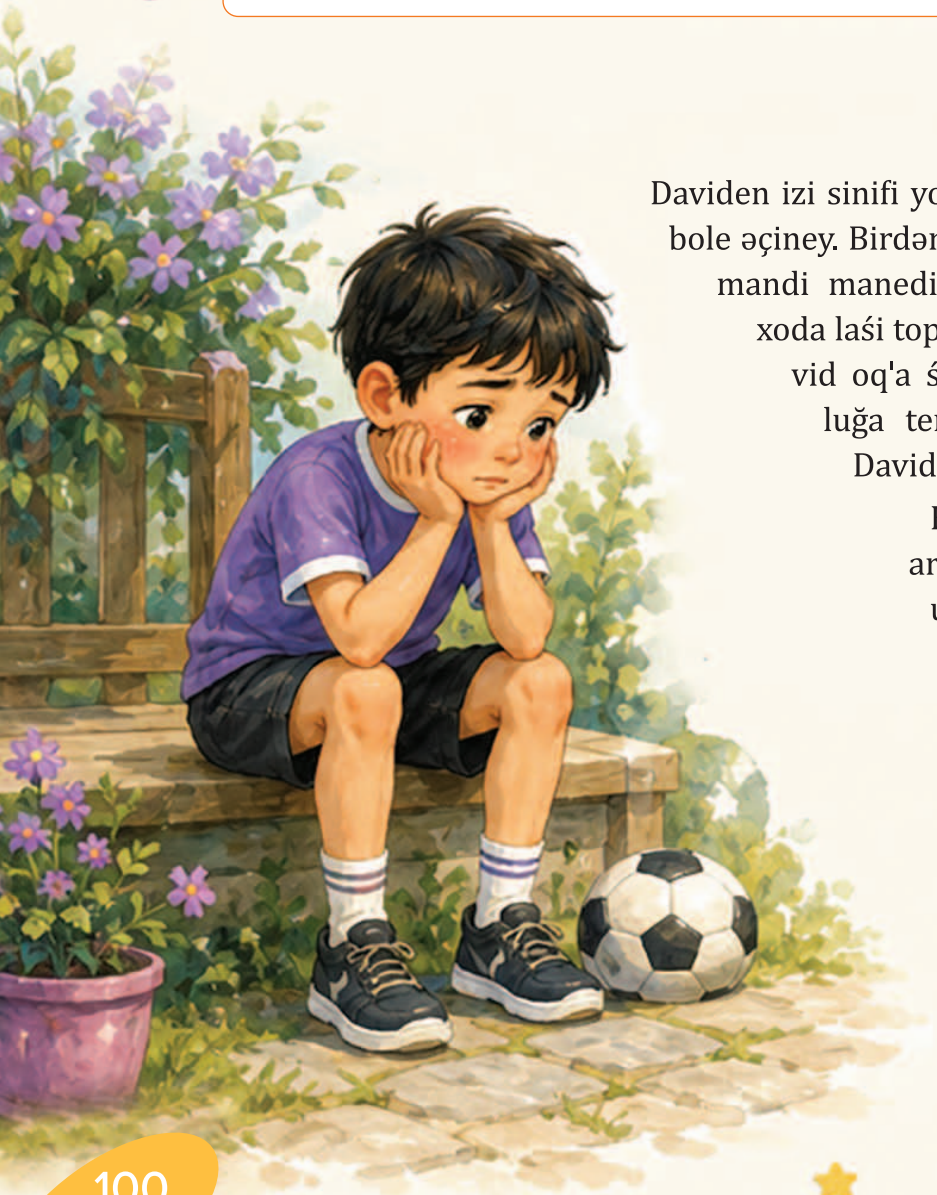
Arna xod

3

K'alk'alt'uxun běš

Ef fikiren, t'ekst'e boş het'uxun exlәteğala?

1. *Arna xoda kalabsunaxun mud ağacının yetişdirilməsindən*
2. *Təbiəti qʻayğina çurpsunaxun saal şotʻo çuresunaxun*
3. *Tələboğoy bağbanxo köməybsunaxun*

Daviden izi sinifi yoldaşxoxun sagala məlne futbole əçiney. Birdən top taśi arna xodin loxol lamandi manedi. David usum xoreśi arna xoda laśi topa t'eyin saneki oq'a. Ama David oq'a śiğat'an xodin tayen izi bĭhiluğa teneportbi, q'ələpbi xoxebaki. David gele pərte baki.

K'oyal izi kef teneqayeśi. Dim arna xode baradane fikirbsay, unk'on şot'ay běš xəcələte zap'ey. Bavan xavarehaq'i:

– David, va hik'ə bake? Het'u görə dilxornu?

Daviden izi bel hari əşlə bava exlətebi. Bavan Davidi dilxor baksuna görə şot'o pine:

– Ketər gərə nu bakiyniy. Əgər ba-

kene sa, həysə həzirbaka tağen vi günaxa os'k'en.

David q'a izi bava sagala məlnet'un śiri. Daviden xoxbaki taya bava ak'esedi. Xode xoxbaki tayaxun xene barst'ay. Xoden unk'on muz qaypi ěnenney. Bava q'a ğaren xoxbaki taya p'ə tərəfaxun daxt'aki k'ot'orxo laxi bisinenal bəc'urt'unpi oşaal t'urinen ost'aar ləc'urt'undi.

Me əşləxun oşa sa hema xaş c'ovaneki. Sa ği Daviden izi sinifi yoldaşxoxun p'urumal futbol əçik'at'an birdən arna xode loxole běği. Şot'in izi můqbaksuna c'apbes tene baki, usum xode t'ŏğŏle hari. Xode xoxbaki tay ene q'olaybakeney. İzi loxolal mis'ik xazalxone ak'esay.

Xalidə Hasilova

K'alaxun oşa

Mani coğabanan cˈəkbiyo?
Coğab düz baneki?

1. Arna xodin tay het'aynak'a xoxbaki?
   A) Muşe baki şot'aynak'
   B) Daviden topa ost'aar duğsuna görə
   C) David oq'a śiğat'an xodin tayen izi bĭhiluğa nuportbsuna görə
   D) Běšaxun tay zədəlu baksuna görə

2. David k'oya qaybakat'an het'aynak' dilxorey?

3. Bavan saal ğaren xoxbaki taya hetərt'un ost'aarbi?

4. Daviden xode göyinbaksuna mayna avabaki?

5. T'ekst'e s'iya badalbaynan, şot'o hetər s'inan tadoniy? Het'aynak'nan c'ək'p'iyosa q'andırişanan.

6. T'ekst'e köməyen mani fikirə p'ap'esbsa?

7. T'eks'e boş xode xoxbaksuna saal Daviden izi bavaxun sagala xodin taya ğaçpsuna fikir tadanan. Me p'ə əşlin arane tafota (Davidi hissurxo, xode vəziyyət) ef arane exlətbanan.

8. Şikilxoxun aslu hadisoğo sunsunay bač'anexun baksuna düzbanan. Hər şikiləxun düz eğala cümlə śampanan (upanan).

9. Bavan pi " Ketər gərə nu bakiyniy" əyiten Davida het'uva zombi? İzi sərfə q'amişaksun het'aynak' vacibe?

10. "Günaxa os'ksun" fikirə Davidi bavan mani mənineynak'e əşbest'i? Ef fikiren, xodin taya ləc'urst'unen Daviden izi günaxa tam os'ek'i?

11. Əgər xode muz bakiyniy, hat'e xoxbaki dəyğine Davidə k'ə uk'oniy? P'oy ləc'ürdi vədine?

12. Hekayin axıra badalbanan. Daviden taye göyinbaksuna nuakiyniy, hik'ə hissboy? Tay tamam q'aribakiyniy, Daviden hik'ə boy?

13. P'ă tanluğ grup'oğo Davidi izi bavaxun sagala exlətbi exlətə dialog həzirbi upanan. Daviden izi biq'i əşləxun ot'bsuna saal içu bavan hetər şipsuna ak'est'anan.

14. Davidi biq'i əşlə (xoda laysuna) hetərnan q'iymət tast'a? Ef fikiren, şot'in samalal düz hik'ə bese bakoy?

15. Vən nu avabaksunen sa şeya yaal şunesa zərəl tadenan? T'e vədine k'ənan hissbiyo saal vəziyyətəxun c'eyseynak' (düzbseynak') kənan biyo?

16. Hekayin boşdan ən gele təsirbala sa ganuxun kiin şikil zapanan. Şikili boş Davidi emośiyoğo ak'est'una çalışakanan.

17. "Sa xodin barada hekayə" s'iyen namak śampanan.

    P'lan

    1. Xoxbaksuna görə xode pis baksun
    2. Göyinbaksuna görə Davidaxun irəzi manst'un
    3. Nəticə

    Yön ak'est'un: Namak' xode muzin śameğalane.

18. Xodurxoy tayurxo xoxbakat'an şorox hetərt'un göyinbaksa? İnt'ernet'axun saal girkerxoxun me barada informaśiya topp'i mis'ik sa təqdimat həzirbanan.

Alyonay sərf (kütəi)

4

I

K'alk'alt'uxun běš

S'iyaxun aslu t'eksť e boş heť uxun exlәteğalesa ef fikirə ava-bakesť anan.

1. T'ekst'a rolen k'alpanan. T'ekst'a k'alk'at'an int'onaśina saal əyitə düz upsuna fikir tadanan.

Alyonay sərf hik'əy, avabaksun çurnansa? Zu Alyonay barada exlətbaz, vănal ŭmŭxlaxanan, şot'ay sərfə bağăbanan.

Alyonan hik'ə ukain oq'ane bost'ay. Hamal mayna bost'ay, avanan? Ayninaxun! Ěš ukayin, izi t'umik'a ayninaxun bonest'ay. Yeq ukayin, ŭq'ěna ayninaxun bonestay. Kot'oxunal cöy izi nanan şot'o peyini toraya tadi tapşurebsay ki, taşeri zibili bak'e boş bosane, şot'in p'urumal taşeri ayninaxune bost'ay.

Sa ğiyal bənan, k'ə baki! Alyona k'oya arśi multfilme běğsay. Birdən səse ibaki oşaal ayninane ĭšalainşebaki.

Amaaan, mo hik'ə?! – uk'a q'ari baki mat manedi. Aynin tumel sa zibilluğe əmələ hare ki, hələ şot'ay loxolal t'at'urxo, mos'ak'xo, ğŏğŏlxo, t'arak'anxo saal mequrxone gireśey.

İsəl t'at'urxo purpi ayninane ĭšalainşaksay, mequrxo saal t'arak'anxo barinaxun ayninaçt'un ĕqĕsay. Alyonan aynina ost'aar but'ek'i. Ama k'oyal gele t'at'urxon, ğŏğŏlxon buybakeney.

Alyona çomoxun c'eri, piləkənəxun śire oq'a oşaal c'ere qavuna. Şo kalnay k'oya t'it'eri, kalna pine:

– Kalna, ay kalna za köməyba! Me t'at'urxoxun, ğŏğŏlxoxun saal mos'ak'xoxun hetərez çark'es bakon?

Kalnan pine:

– Maya c'em, zibil bunesa, t'at'urxo, mos'ak'xo, t'arak'anxo t'iya bakalt'un, amdarxoval azarxo c'ovakest'alt'un. Usum t'e ganu təmizbsun lazıme.

2. Me suvalxoy boş sunt'aynak' t'ekst'e boşt'an coğab bəğə-bes banekon:

A) Alyonan het'aynak'peyina ayninaxune bost'ay?
B) Alyonan şuva k'alpi köməyə?
C) Het'aynak' kalna usum köməyə tene hari?
D) Kalnan Alyona k'ə pi?

3. T'abliśina çark'est'anan.

Q'eyd. T'abliśina çark'est'eynak't'ekst'e boşt'an düz eğala ganuxun c'ək'banan oşaal ef fikirə q'andırişanan.

T'ekst' "Alyonay sərf"			
bədii t'ekst'e,	bədii t'ekst' tene,	elmi t'ekst'e,	elmi t'ekst' tene,
Şot'aynak' ki			
...	...	...	...

4. Ef beyne eçanan ki, bitovt'in k'ojin peyinxo yaq'at'un śine. Metər bakain hik'ə bakon?

II

1. Tʻekstʻa rolen saal düz kʻalpanan.

Kalna Alyonaxun sagala şot'oğoy k'oyat'un hari. K'ojin aynin tumel bakala zibilluğa ak'i kalnan pine:

– Běğa, me zibilluğ təmiz nu bakain, q'urq'uşxoxun, t'arak'anxoxun, mequrxoxun çark'es tenbakal.

Kalnan sa kala mungule exdi. Alyonanal mis'ik mungulane exdi. Şot'oğon sift'ə zibilxo šampi sagala topt'unbi. Oşa Alyonan zibil bak'ala torayxo eneçeri. Zibilxo torayxo bat'unpi, torayxoy ǰomoxunal ğaçt'unpi. Taşeri zibili bak'e boş bot'unsi. Qaybaki hari zibili ganu xenen os't'unk'i. Samal oşa bitov mequrxoval, t'at'urxoval, t'arak'anxoval, q'erəz q'urq'uşxoval içoğoynak' zibil tet'un bəğəbi, c'eri tat'unśi. P'oy hik'ə tağalt'un. Şot'aynak' ki, şorox c'emen ganxot'un karxsa.

Oşa et'unsa k'oya. Kalnan 4 dənə k'art'op'ina xene boş ǰaldi ap'esebi. Oşa şot'oğoy qŏlə p'uc'urbi p'ĕt'ebi. Sa maśi q'utinaxun dərməni t'abletk'oğo c'eveki.

Alyonan xavare haq'i:

– Mo hik'ə, ay kalna?

– Mo bore (kimyalu madə) oq'oye. Şot'oval p'ĕt'bi me k'art'op'ina gərboz. Oşa mot'oxun mis'ik topurxo düzbi k'oya t'arak'an eğala ganxo laxoz. T'evədine t'arak'anxo ene ĭša tet'uneğal. Ama əyloğon mot'o kul nuduğalat'un, şot'aynak' ki, zəhərlune.

Kalnan mas'i bore oq'oyi t'abletk'oğo č'akp'ı k'art'op'in boş gərbi oşaal gərgürebi. Oşaal ereq'i boyda topurxo düzbi şot'oğo k'ojin dönboğo, xene durboğoy t'ŏğŏl lanexi. Həgigiyal, mot'oxun oşa ene t'arak'anxo teneak'eśi.

Alyonanal ene izi sərfə q'amişebaki. Ene metər sərf əş tenebi.

İsə avanan baki Alyonay sərf hik'əy? Banekon vən metər sərfurxo tenanbsa.

Aygün Həsənoğlu

Dost'urxo, Alyonay sərf hik'ə baki avananbay?

.....

.....

Alyona larik bala amdarxo ak'enan? Ketər vədine şot'oğo hik'ənan piyo?

.....

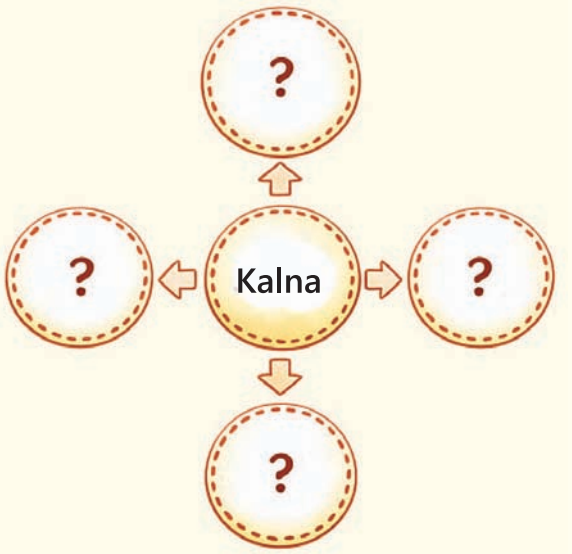
.....

2. Alyonay barada hik'ənan fikirbsa? Şot'ay biq'i əşurxo hetər q'iymətnan tast'a?

3. Alyonay şaat saal pis tərəfxo upanan.

Alyona	
Şaat xüsusiyyətxo	Pis xüsusiyyətxo
...	...

4. Kalnay obraza k'ə bune ak'est'anan.

5. T'ekst'axun aslu səbəbi q'a nəticin əlagoğo tamambanan.

Səbəb	Nəticə
1. Alyonan zibilxo ayninaxun qavunane bost'ay.	1. ...
2. ...	2. Alyonan aynina ost'aa-raxun but'ek'i.
3. Hər tərəfe zibilen buyey.	3. ...

6. Hərrəminə bakala gözəlluğen amdara mani hissurxova tast'a?

7. “Karxala ganu zibilluğaxun q'orişen” s'iyen sunaxun exlətxo banan. Mis'ik sa dialogal həzirbes banankon.

Eyex efanan.

Sa cinsen bakalt'oğo sunaxun c'əkbseynak' şot'oğo xüsusi s'ine tadesa. Metər s'iyurxo həmişə kala t'arurxone śamesa.

Misal: Ruslan, Mariya, Edo, Alyona, Lena, Bəkü, Q'uba, Azerbaycan – xüsusi s'it'un nexe. Şot'aynak' ki, me s'iyurxon içoğo t'esunt'oğoxun c'əkt'unne.

Amdarxoy s'iyurxo, familyox, şəhər, ölkə, okean, dəniz, çəyləğ, ayiz, q'əsəbə saal q'eraz tadeğala s'i xüsusi s'it'un nexe.

8. T'ekst'e boşt'an xüsusi s'iya c'əkbanan.

9. Sa hema xüsusi s'i śampanan, şot'oğo cümlin boş əşbest'anan.

10. Alyonaynak' namak śampanan, şot'o məsləhətxo tadanan.

Bulbiqʻi yemiş

5

1. Tʻekstʻa rolen kʻalpanan. Əyitmoğo saal cümloğo düz kʻalpsuna, intʻonaśina fikir tadanan.

Sa kərəm bezi t'aynen yanak' gele yemiş saal q'arpuze eçerey. Şot'in, sa kala yemişə ak'est'i pine:

– Me yemiş hələ yönbəri teneap'e. Sa – p'ə xaş efain q'əşəng adeğale, muč'a bakale. Bot'at'an śilurxo efa, ǰoğul c'eğat'an bit'i - kalanbon.

Zuval t'aynen uk'ala kinək bizu. Miyurxo bitat'an yemişə bozt'i. Həgigiyal gele muč'aney. Śilurxo ezfi oşaal ǰoğulast'a bit'i q'ulluğezbi. Şaat'al əmələ hareney. Bezi t'aynen mŭqbaki pine:

– Şaat tağurxon kalabiyo. Tağurxo xe duğes banekon. Tay xena qaypa hareq'an.

Zu xena qaypi eğamincə bezi t'aynen tağurxo yönəne badi oşaal tapşurebi:

– Tağurxo galmada. Yemişxo ukala bakat'an bost'ana banğon.

Avgusti xaş hari p'anep'i. Tağurxoy loxol yemiş teneak'esay. Lap dilxor bakezuy. Bezi t'aynaxun sagala bost'anayan hari. Şot'in axšumk'a pine:

– Gele diristbaka, bala, şaat bost'anen becərişe.

Zu lap mat mandezuy. Axri bostana hikk'al buteney. Bezi t'aynen k'ula alabi k'ule oq'axun sun-sunaxun q'əşəng adeğala yemişxo c'evk'i k'ans'aroğo girebi. Yemişəxun uksun exlətə bureqi:

– Bala, bulbiq'eśi yemişxo hələ ŭq'ĕ boyda bakat'an şot'o gərək oçalaxban. Şot'aynak'al şot'ay s'iya bulbiq'eśit'un nexe.

– Axri zu şot'oğo oçalaxbitezu. P'oy şorox oçali oq'a hetərt'un baśiyo?

– Şot'oğo zuz oçalaxbe. Yəynust'a va xena qaypseynak' yaqabat'anez kot'o biyo.

İsa Hümmətov

2. T'ekst'axun aslu hadisox mani fəsiləst'a burqesa?

A) ǰoğulast'a B) payizest'a C) ǐǰenast'a D) yəynust'a

3. T'aynen əyela xena qaypseynak' yaq'abat'an için hik'ə biyo?

A) Tağurxo k'as'epiyo.
B) Yemişi bulbiq'it'oğo oçalaxebe.
C) Yemişxo k'ans'arinane girbi.
D) Bost'ana xene duğe.

4. Me yemişxo het'aynak' "bulbiq'it'un nexe?

A) gele muč'a baksuna görə
B) kiyin hăvqsuna görə
C) ŭq'ĕ boyda bakat'an şot'o oçalaxbsuna görə
D) gele xe çuresuna görə

5. Əyili bost'ana məhətt'əl manst'uni səbəb hik'əy?

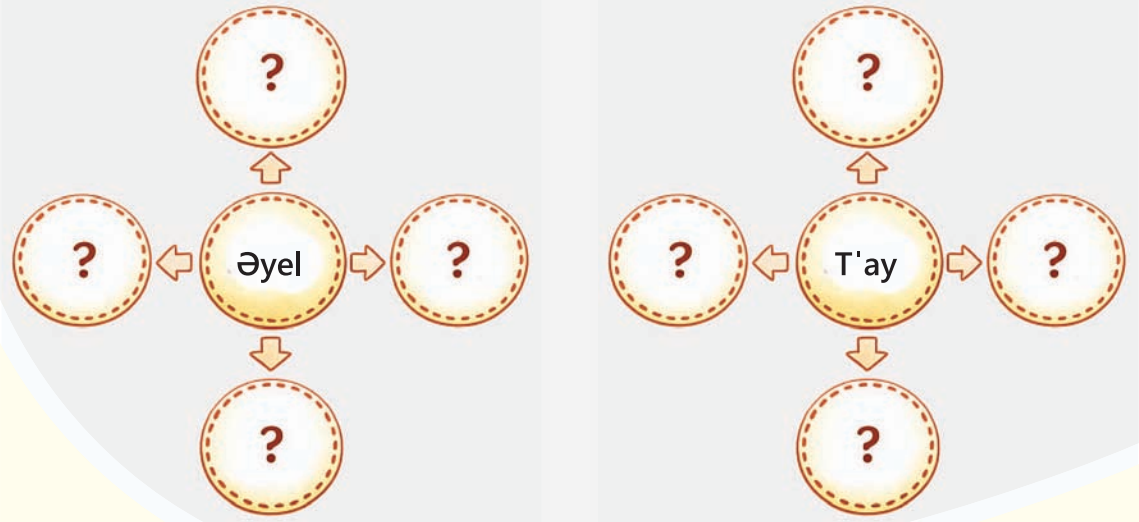
6. T'aynen əyelə xena qaypsuna tapşurbsuni məksəd hik'əy?

A) Tağurxoy loxol sal sa yemiş nuval ak'eğainal, t'aynen şot'o tərifbsune çuresay.
B) T'aynen əylin xabarsuz sürpriz bsune çuresay.
C) T'aynen bulbiq'i yemişi q'aydina oşa q'andırişbseynak'şot'o xena qaypsane yaq'abi.
D) T'aynen şot'o əşbsun çuresuna, kalat'oğoy uk'ala əyitə əməlbsuna saal ayizi təsərüfatin maraxlu sirurxo zombsunane çuresay.

7. Oq'a tadeśi t'abliśina çark'est'anan:

Səbəb	Nəticə
Tağe loxol yemiş ak'tenesay.	...?
...?	T'aynen əylə xena qaypsane yaq'abe.
Bulbiq'i yemişxo oçali oq'a kalanebaki.	...?

8. T'ekst'e boş *əyeli* saal *t'ayin* obrazxoy barada exlətbanan. Şot'oğoy şaat tərəfxo ak'est'anan.

9.T'ekst'e köməyen mani fikirə p'ap'esbsa?

a. səbirlu baksun saal kalat'oğoy məsləhətxo ŭmŭxlaxsun
b. q'ayğikeş baksun
c. təbiəti sirrurxo qaypsun
d. zəhmət zapsuna zombaksun

10. T'abliśina çark'est'anan.

Əyit	Əyitin mənə	Şikil
Bost'an		
Yemiş		
Q'arpuz		

11. T'ayni hərəkətə *(Yəynust'a va xena qaypseynak' yəq'abat'anez kot'o biyo)* Hetər q'iymətnan tast'a?

12. Əyel samalal diggəten bakiyniy, ef fikiren, yemişxoy oçali oqa baksuna mani əmələtxoxuna avabakesbakoniy?

13. Əgər hun əylin ganu bakiyniy, avgust'i xaşast'a hikk'al nu ak'ayin k'ən hissboy saal k'ən boy? T'ayni me "sürprizen" va mŭqedoy, yoxsa məhətt'əl mandesedoy? Het'aynak'?

14. Şikilxo t'ekst'e mani hissinəxune düz eysa?

15. Vǎn mani meyvinəxun yaal tərəvəzəxun metər sinəinşnan-bon? Hat'e baki əşurxo saal izi nəticinə mis'ik t'ekst'e for-minen həzirbi śampanan.

16. Meyvoox şaat kalabakseynak' şot'o mani yönen xe duğsu-ne lazım?

əyitluğ

UDİ T'ARURX0

	HƏRF		HƏRF		HƏRF
1	A a	18	Ğ ğ	35	Ö ö
2	B b	19	H h	36	Ǒ ǒ
3	C c	20	X x	37	S s
4	C' c'	21	I ı	38	Ś ś
5	Č č	22	Ǐ ǐ	39	S' s'
6	Č' č'	23	J̌ ǰ	40	Š š
7	D d	24	K k	41	Ş ş
8	E e	25	K'k'	42	U u
9	Ə ə	26	Q q	43	T t
10	Ě ě	27	Q' q'	44	T' t'
11	Ə̌ ə̌	28	L l	45	Ü ü
12	Ç ç	29	M m	46	V v
13	Ç̌ ç̌	30	N n	47	Ǔ ǔ
14	İ i	31	P p	48	Y y
15	J j	32	P' p'	49	Z z
16	F f	33	R r		
17	G g	34	O o		

A

ar
ara
arane
aralu
arux
alloy
alxışbsun
ams`i
ams`ibsun
ambar
amdar
ak`sun
ak`est`un
ap`esbsun
ap`i
armuşum
arst`un
arum
arq
açar
afar
aslu
ayaq`
axsibay
axır
axırda
atkrıtk`a- q`eraz
muzaxun udi
muza hari əyit
ayesun
azad
azari

B

baksun
bağ
bağça
bağdai
bağışlainşa
bač'uq'bsun
band
bandbsun
basksun
basabas
basabasbsun
başq'sun
bar
bapsun
bast'un
bava
baysun
batksun
beli
belxun
bespsun
bex c'evksun
bex p'ap'esbsun
bezərbsun
bezərbaksun
bezi
bĭbĭ
bĭğ
bĭyexun
bŏq'
bŏq'əl
bŏq'əlbsun
bŏğŏbsun
bok'un
bok'osbsun
bok'i
boçu
bost'an
bost'un
boş
boşevksun
boşt'un
boşq'av
boxsun
boxoybsun
bot'a
bic'i
bist'un
bisi
bisun
bist'un
biyəsin
biyəsço
bitk'i
bitov
bĕğ
bĕğsun
bĕğc'eysun
bĕğc'eğalaç
bĕğbatk'alaç
bĕdalaq'
bəc'urbsun
bəc'uresun
bəic'
bğğəbsun
bğğəloy
bğğəloybsun
bip
buyruğ
burişsun
buruğ
busa
busabaksun
busaluğ

busmişbsun
buş
Buxačux
buz
bĕxĕvksun
bul
bul qay
bul furupsun
bul kˈosˈbsun
biyəsin

C

cˈağara
cˈapˈ
cˈapˈbaksun
cˈem
cˈemenbaksun
cˈələy
cˈikˈ
cˈəyin

C'

cˈağara
cˈapˈ
cˈapˈbaksun
cˈem
cˈemenbaksun
cˈələy
cˈikˈ
cˈəyin

Č

Buxa̲čux
Qˈon̲čux

Č'

čˈačˈĭ
čˈakˈbsun
čˈočˈabsun
čˈočˈabaksun
čˈočˈa

D

daban
dadal
darvaza
dava
davabsun
davambsun
daxtˈakˈ
deşi
deşibsun
dən
dəmir
dərgə
dərgəz
dərmən
dəsməl
dilənçi
diristbaka
dizik
doğma
dolma
doğri
dost
döşəy
döşli
dükən
dübbədüz
düz
düzbsun
düzgünluğ

E

ecˈ
el
elaxbsun
elaxoy
elem
elmux
elpsun
ereqˈ
extˈiyar
eysun
eyexbafstˈun
eğel

Ə

əlbiz
əlcəy
əçipsun
əfçi
əfçiduğsun
əfçibsun
ərəqˈi
ərik

əsk'ər
əş
əşbsun
əşlə taysun
əyel
əyib
əyit
əyit tast'un

Ě

ěk
ěqesun
ěš
ěšna xod

Ə

əlləm
əm
əkst'un
əyin

Ç

çala
çalışaksun
çalma
çapacağ
çax
çəy
çəçəq'
çəçəinşaksun

çəküç
çəli
çəmçə
çənə
çəngəl
çərtst'un
çəylağ
çiləinşbsun
çolpa
çöl

Ç

çaxçuxbsun
ço
çomo
çobiq'i
çoboçu
çoğoloy

İ

il
ilbsun
için
içiçeynak'
ilanbaluğ
irəhət
ist'ol
istirəhət
istirəhətbsun
irən
iramesun
irapst'un
irəng
irəzibaksun

ist'ol
ist'iot
işq'ar
işt'ağ
irək
iriz
izi

J

jak'et'
jeq'
jĭkbsun (topa)
jikbsun (xari)
jaronik
jurnal

F

falçi
farpsun
ferest'un
forma
forminen
forsbsun
fırs'esun
fələs
fi
finağoy
fil
fupun
fupsun
furupsun
fikir
fikirbsun

fist'un
fəlst'un

G

ga
gam
gamluğ
galst'uk'
garderob
görməmiş
geng
gěš
gěšluğ
gəmi
gərgür
gərgürbsun
girbsun
giresun
girk
girkśamk'al
girke şk'af
giyər
göl
gömüş
göyin
göyinbaksun
göyinbsun
gurat
gümüş
günax
günaxkar
gürubsun
güzgü
gözəl

Ğ

ğaç
ğain
ğaçbsun
ğar
ğe
ğenaxun
ğoğ
ğološ
ğorośaś
ğŏğŏl
ğəğəl
ğəynə
ğuruğ
ğuruğ efsun
ğusmi

H

haqqe
haq'sun
haq'ullu
haq'suz
halal
hanbal
hamam
haram
haraypsun
hava
hayst'un
heyvan
həşərət
həvic
həvəs
həlbsun
hěvq'sun
hindişk'ə
hörmət
hörmətbsun
hörmət laxsun

X

xal
xam
xaş
xašoy
xabareçal
xaxal
xazal
xe
xebaksun
xebsun
xeneza
xeneza baksun
xelbsun
xeyir
xeyirlu
xələt
xətəngəz
xă
xırıbsun
xo
xoinşbsun
xoji
xoray
xoresun
xoid
xup
xupsun
xups'orobal
xuri

I

kɪ̲rɪ̲t

Ĭ

ĭj
ĭjena
ĭša

ǰ

ǰaldi
ǰalkʹala
ǰĕ
ǰoğul
ǰomo
ǰomokʹoj
ǰĕ
ǰĕluğ

K

kabab
kağız
kala
kap
kapsun
karxsun
kašbsun
keçi
kefbsun
keje
kenik
kəfkʹir
kələm
kəllə
kəriz
kirəj
kök
kömür
kötən
kiritbsun
kisə
kul
kulbakʹ
kur
kükü
kündə
kündəbsun

Kʹ

kʹal
kʹalpsun
kʹanun
kʹarambsun
kʹartʹopʹi
kʹasʹbsun
kʹatʹpsun
kʹəcʹbsun
kʹəjux
kʹoj
kʹüyin
kʹerey
kʹə
kʹokʹosʹ
kʹul
kʹuzbsun

Q

qavun
qo
qoqʹla
qŏl
qĭyo
qĭbaksun

Qʹ

qʹari
qʹasırğan
qʹaçi
qʹacʹ
qʹačʹ
qʹačʹĭ
qʹainş
qʹapan
qʹapağ
qʹarampuz
qʹari
qʹaribaksun
qʹav
qʹaya
qʹaynar
qʹaz
qʹerəz
qʹĭ
qʹĭbsun
qʹonağ
qʹoruğ
qʹuşurxo
qʹuzğun
qʹəstʹə taysun
qʹəstʹen

L

lap
lapsun
lapstˈun
lavksun
laxsun
larik
levet
lən
ləmpə
ləpə
ləif
ləzət
lil
lodkˈa
lopˈatkˈa

M

mal
malakˈa
mandakˈ
manstˈun
masˈi
maşin
me
meq
mes
meyvə
məcburbsun
məlnə
məlim
mənə
misˈikˈ
misna
mitəfkˈən
mosˈakˈ
mučˈanakˈ
měl
mungul
muğur
muş
mŭq
mŭqbaksun
mŭqluğ

N

naqˈ
narahat
nepˈ
nepˈax
nepsuz
nešum
nəm
nəzik

P

pampalukˈ
paqˈla
palaz
paltar
pambakˈ
papaqˈ
parça
pars
parsbiqˈsun
pastˈun
pis
pisos
pişik
pop
posbsun
puşbsun
pərəkəl

Pˈ

pˈamidor
pˈatımcan
pˈatˈison
pˈětˈbaksun
pˈětˈbsun
pˈə
pˈimpˈil

R

radio
rakˈetˈa
restˈoran
ruçkˈa

O

o
oçal
očˈi
oğri
okˈean
oq
oqˈa
oqˈaxun

oqˈoloy
oqˈoy
oqˈoyax
orain
osˈksun
osˈkˈalpsun
oš
otˈpsun
oxluğ
oǰul
orozi
oşa
ox

Ö

ölkə
ördəy
öd
ömür
öküz

Ŏ

ŏli

S

sa
sagala
samal
sanduğ
sapun
saturběš
savad
savaxtˈan
sel
setkˈa
seri
serluğ
soğo
səbəb
səbəbkar
sərin
sərnə
sərt
səs
səs saksun
siftˈə
sifət
simişkˈə
sulfa
surukˈbsun
sulukˈ

Ś

śam
śampsun
śapsun
śapstˈun
śarpsun
śaś
śaśnağğğəl
śil

Sˈ

sˈan
sˈaldal
sˈi
sˈindək
sˈirik
sˈil
sˈildal
sˈorobsun
sˈoroyesun

Š

šal
šalluğ
šampsun
šarpsun
šum
šumakˈ
šuyen

Ş

şaatˈ
şadbsun
şalvar
şam
şarab
şar
şarf
şavalutˈ
şəin
şəpˈesun
şığıbsun

şip
şikil
şiklam
şirəbsun
şit xoray
şor
şotʿay
şükürbsun
şülkütbaksun
şüşə

U

ul
ulux
učʿ
ukun
uksun
upsun
urbaşkʿa
uskʿun
usum
uš

T

tac
taxtʿa
tastʿun
tapan
tamata
tarin
tarin bul
tarapsun
tavar
tavasar
taxıl
tay (taki)
tay (xodin)
tazapʿesun
təmiz
tənbəl
tərəzik
təzə
tikə
top (əçikʿala)
topbaksun
tor
torokʿal
tortor
toxmağ
toz
tobabsun
tufan
tum
tur
turaqʿacʿin
turinqʿav
tut
tutna xazal
tünd
tütün
turp

Tʿ

tʿalikʿ
tʿapʿakʿ
tʿatʿ
tʿokʿ
tʿol
tʿoyşan
tʿamar
tʿatʿapsun
tʿistʿun
tʿĭyamin
tʿŏğŏl
tʿukʿstʿun
tʿul
tʿupʿul

Ü

ük
ülməy
üşe
üzmüşbsun
ütü

V

vard
vedrə
věluğ
věbaksun
vəhşi
vətən
vərdiş
vəzifə
vəzifəsuz

Ŭ

ŭmŭx
ŭmŭxlaxsun

ŭğ (kʿojin)
ŭğsun
ŭq
ŭqŭmci
ŭqʿ
ŭqʿen

Y

yaba
yaqʿ
yarma
yavaş
yeqʿ
yeşik
yem
yubkʿa
yəşəinş
yod

Z

zapsun
zavod
zeytʿun
zəmbil
zəng
zəif
zıbın
zığbsun
zombaksun
zombsun
zombakal
zoqʿal
zor
zorba
zoren
zibil
zirzəmi

Buraxılış məlumatı

UDİ DİLİ 4
Ümumi təhsil müəssisələrinin 4-cü sinifləri üçün
Udi dili fənni üzrə
DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəllif **Venera Antonova**

Layihə rəhbəri **Samirə Bektaşi**

Buraxılışa məsul **Ruslan Ələkbərov**
Üz qabığının dizaynı **Ayaz Abdulzadə**
Dizayner və səhifələyici **Yeganə Rüstəmova**
Baş redaktor **Gülər Mehdiyeva**
Texniki direktor **Sədaqət Ələkbərova**
Nəşriyyat direktoru **Akif Rüstəmov**

Dərslikdə istifadə olunan vizual materiallar
süni intellekt texnologiyalarından istifadə edilməklə hazırlanmış
və mütəxəssislər tərəfindən yoxlanılmışdır.

© **“Təhsil” Nəşriyyat Poliqrafiya MMC**

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2026-39

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq,
elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 11,4. Fiziki çap vərəqi 16. Formatı 57x82 1/8.
Kəsimdən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 128.
Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2026

Çapa imzalandığı tarix:

Çap məhsulunu hazırlayan:
“Təhsil” Nəşriyyat Poliqrafiya MMC
(Bakı, AZ1052, Fətəli Xan Xoyski., 149)

Çap məhsulunu istehsal edən:

Pulsuz

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir.

O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

